

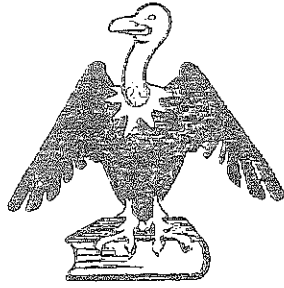
A K B A B A Y A Y I N I : 4

PEYAMI SAFA

MILLET

VE

INSAN



Istanbul HALK Basımevi

1 9 4 3

Bilkent University

Önsöz

Bu kitap, ikinci dünya harbi içinde yazılmış makalelerimden aynı mevzu ailesine mensup olanları yan yana getiriyor. Bunun hiç birinde *Millet* ve *İnsan* mefhumları karşı karşıya gelip bir diyalektik maçı yapmış degillerdir ; fakat bunların hepsinde millet grupuna ve insan cemiyetine ait meseleler gözden geçirildiği için fikir dairelerinin merkezi millet ve insandır.

Bu kitabı dolduran meseleleri imkân nisbetinde geniş bir halk tabakasının anlayabilmesi için en sade ve aydınlık prensiplerine götürdüm. Mütehassıslara değil, ortalığa hitap ettim. Bence aziz olan mefhum psikolojisi ve tenkidi bakımından aynı meseleler, felsefe mensuplarına bam başka izah açılarile tekrarlanabilirler. Bu benim ayrı bir eserimin has mevzuu olacaktır.

Millet ve *İnsan* arasında bir mefhum kavgası çıkınca *İnsan* mefhumu nereye sığınacağını şaşırıyor. Biyolojiye sığınsa, orada bütün öteki hayvanlar arasında bir hayvandır. Sosyolojiye sığınsa, orada da hemen bir grubun vasıflarını giyinip kuşanarak *Milli* hususiliklerle görünüyor: muhit, dil, tarih, an'ane içinde insan cemiyetinin hayvan sürüsünden farkını milli vasıflarda bolduran spesifik bir bünyenin malı oluyor.

Fakat bu kitap, günün birinde, kıt'a birliklerinden başlayan bir milletler arası gruplaşmasına açılabilircek imkân kapılarını kapamaz. Bugün her millet için en yakın ve en gerçek ideal, Kendi milli uzviyetleşmesini tamamlamaktır. Mahlut milletten halis millete, kozmopolit milletten yekpare millete doğru tekâmül eden dünya henüz bu milli teşekkül devresinin sonuna varmış değildir. Bu tekâmül vetiresi içinde, millet, insan veya Allah, bütün ideallere milliyetten başka çıkar yol, doğru yol, güzel ve sağlam yol yoktur.

P. S.

Cemiyet ve Uzviyet

Bundan yedi yüz yıl önce, İran şairi Sadi Şirazi, insan cemiyetini insan vücuduna benzetiyordu. Neslimin hâfızası Gülistanın meşhur kıt'asını unutmamıştır :

*Beni Âdem azayı yekdigerend
Ki der âferiniş zi yek gevherend
Çü uzvî bederd avered ruzigâr
Diğer uzvuhara nemaned karar*

Sadi'ye göre insan oğulları bir vücudun uzuvlarıdır; yaratılışlarında bir mayadandırlar ; bu uzuvlardan birine bir derd gelse ötekilerinin de rahatı kaçır.

İnsan cemiyetini tek uzviyet halinde görmek, altı, yedi yüz yıl sonra, sosyoloji dediğimiz cemiyet bilgisinin temelini yapan düşüncedir. Bu ilmin kurucusu Auguste Comte, geçen yüz yılın ortasında, sosyolojinin temellerini cemiyetle uzviyet arasındaki münasebetin üstüne oturtuyordu. Herbert Spencer daha ileri giderek, 1876 da, "sosyolojinin prensipleri,, adlı eserinde, insan cemiyetlerini canlı uzviyetlerden farksız buluyordu.

Bugünlerde de cemiyeti uzvî bir bütün gibi gören içtimaiyatçılara ve iktisatçılara rastlıyoruz. Zamanımıza kadar yaşayan bu fikrin tarihi İran şairinden evvelki devirlere kadar uzanır. Sadiden bin iki yüz yıl önce, Saint Paul, Romalılara mektuplarında "çünkü, diyordu, bizim vücudumuzda türlü uzuvlarımız vardır ve bu uzuvların hepsinin vazifesi bir değildir, onun gibi bizler de çokuz ama İsanın şahsında tek vücutluyuz ve herbirimiz ötekimizin bir uzvuyuz.,,

Yine Sadiden bin yıl önce, Marc Aurèle de: "Akıl sahibi varlıklar, diyordu, biribirlerinden ayrı oldukları halde, aralarında bir vücudun uzuvları gibi aynı münasebet vardır, çünkü müşterek bir eser peşinde işbirliği yapmak için yaratılmışlardır.,,

Demek ki bir insan cemiyetinin, meselâ bir milletin tek bir insan vücudundan farksız olduğu düşüncesi, bugün en az, bin iki yüz yaşındadır.

Bu ihtiyar fikir hâlâ ayakta mıdır? Müsbet dediğimiz kontrollü ve haysiyetli ilim görüşü ile de bir millet uzvî bir bütün müdür? Eğer Erzincanı yıkan zelzelenin serpintileri Türkiyenin herhangi bir bucağındaki vatan-daşı da sarsıyorsa, bu, hepimiz arasında, bir vücudun uzuvları arasındaki bütün münasebetleri tekrarlayan dosdoğru ve sımsıkı bir alâka bulunduğu için midir? Kı-sacası, millî birlik uzvî birlik midir, yoksa insan cemiyetinin insan vücuduna benzetilmesi, arz küresinin elma-ya benzetilmesi gibi kuru bir teşbihten mi ibarettir?

Cemiyet ve uzviyet arasındaki münasebet konusu önünde içtimaiyatçıları üç gruba ayrılmış buldum :

1. Cemiyetin yalnız fonksiyon değil, bünye olarak ta uzviyetten farksızlığına inananlar. Bunlara göre cemiyet ve uzviyet arasında " ayniyet = identité ,, münasebeti vardır.

2. Cemiyetin bünye olarak uzviyetten farklı, işleyiş olarak farksız olduğuna inananlar. Bunlara göre sosyoloji ve biyoloji kanunları arasında yakınlık, cemiyet ve uzviyet arasında eşitlik "Mümaselet = analogie,, münasebeti vardır.

3. Sosyolojile biyolojinin kanunları arasında hiçbir münasebet olmadığına, fakat çarpaşık cemiyet bünyesinin izahını kolaylaştırmak için onun uzviyete benzetilebileceğine inananlar. Bunlara göre cemiyet ve uzviyet arasında bir benzetiş münasebeti vardır.

1. Cemiyetin hem fonksiyon, hem de bünye halinde uzviyetten farksız olduğuna inanan modern içtimaiyatçıların başında Herbert Spenceri görüyoruz. İngiliz mütefekkirine göre ferdi uzviyetle içtimai uzviyet arasında hayalî değil hakikî bir eşitlik, aynıyetten farksız bir mü-maselet vardır. Spencer, biyolojik taazuvun prensiplerile içtimai taazzuvunkiler arasında temelli bir beraberlik ve müvazilik görür. Meselâ ticarî mübadeleleri kanın devranile bir tutar; asabî cümle merkezini, ellerinde haber alma, emir ve kontrol şebekeleri bulunan büro müdürlerine benzetir; içtimai iş bölümile biyolojik vazifelerin taksimi arasında gayet derin bir münasebet bulunduğuna inanır.

İngiliz filozofundan yirmi dört yaş daha genç bir Fransız içtimaiyatçısı, Espinas, onu "organiciste,, akidesinde daha kuvvetli adımlarla takip eder. "Hayvan cemiyetleri,, adlı eserile ün alan bu âlimin gözünde "canlı ferd bir cemiyet; cemiyet te bir canlı ferttir.,," "Bizim vücudumuz milyonlarca küçük varlıktan mürekkeptir ki bnnların hareketi büyük bir fabrikada amelenin çalışmasından farksızdır.,,

Espinas'a göre her tekâmülde mutlak bir süreklilik vardır. Bunun için ferd ve cemiyet, esaslarında birbirinin aynı vetirelerin mahsulüdürler. Hatta sosyoloji sınırlarını kimyaya kadar iletir. İster zekâ, ister tabiat nizamında olsun bütün şekiller arasında bir münasebet vardır: Bir şey mevcut olmak için mutlaka taazzuva (uzviyetleşmeğe) mecburdur ve böylelikle cihanşümül taazzuvun bir ânını temsil eder. Böylece hücreler uzuv, uzuvlar ferd, ferdler cemiyet, mütefekkirler sistem, ressamalar ekol, muharrirler nevi (genre) haline gelir.

Fakat Espinas, uğradığı hücumlar karşısında, faraziyelerinin keskin taraflarını bizzat egelemiş, bazı ifratlarını itiraf etmek yigittliğini göstermiştir. Fikir hayatının ikinci devresinde, onu, cemiyet ve uzviyet arasında aynıyet değil, mü-maselet bulanlara katılmış görüyoruz.

Yine geçen yüz yıl içinde Schaeffle, Lilienfeld, G. de Greef, Roberty gibi hayatları ve tesirleri zamanımıza kadar uzamış Alman, Belçikalı, Rus içtimaiyatçı organizistlere rastlıyoruz. Bunların en yenilerinden biri de Alman mütefekkeri ve şimdi devlet nazırı Rosenberg'dir. Cemiyeti içinden ırkın kanı geçen, deveren sistemine sahip, canlı bir uzviyet gibi görüyor.

2. Cemiyet ve uzviyet arasında ayniyet değil, müşabehet = benzerlik te değil, mümaselet = eşitlik bulan mütefekkerler pek çoktur. Bunların başında Auguste Comte görünüyor. Büyük Fransız filozofu sosyolojinin biyolojiye ircasına aleyhtar olmakla beraber cemiyet ve uzviyet arasında mümaseletler bulunduğuna kanidir. Geçen yüz yılın sonunda. Espinas gibi Novicow da bazı ifratlarla itham edilince, Revue Philosophique de, Bougle ile yaptıkları bir münakaşada şöyle yazmıştı:

“Biz hiçbir zaman cemiyetlerin hayvanlar yeya nebatlar olduğunu söylemedik: Biz dedik ki canlı varlıkların kendilerine hâs tabiatları vardır, fakat cemiyetler biyolojinin tetkik ettiği umumî kanunlara tâbidirler.” (Cilt 2 — sahife 373).

Charles Maurras da diyor ki: “Siyaset ilmi müstakildir. Bu demek değildir ki öteki ilimlerle münasebeti yoktur. Sosyoloji biyolojiden ayrıdır: Bu demek değildir ki ikisi de birbirine, aralarında hiç alâka olmıyan iki yabancıdır.” (Mes idées politiques. — S 97).

Cemiyet ve uzviyet arasında ayniyete yakın, gayet derin bir mümaselet alâkası bulan Fransız içtimaiyatçılarından biri de René Worms'dır.

Biraz da onu dinliyelim :

“Ferdî uzviyetler, cemiyette birleşerek, kendilerinden daha çapraşık (complexe), fakat kendilerine eşit (mümasil, = analogne) yeni bir varlık teşkil ederler; öyle bir varlık ki onlar sayesinde yaşar, fakat yine de kendi kendisi için yaşar ve kendi üstüne olduğu gibi onlara da

tesir eder; nitekim onlar da (ferdî uzviyetler de) kendi hücreleri sayesinde yaşarlar, fakat hücrevî hayatlarından ayrı toptan bir yaşayışları, o hayattan çıktığı halde ona üstün, ona hâkim bir yaşayışları vardır. Cemiyetin uzviyetle münsebeti, uzviyetin hücre ile münasebetine eşittir (ikisi birbirinin aynidir, demiyoruz.) Uzviyetlerden yapılan cemiyet, bu yüzden daha az geçerek (daha az reel) bir varlık değildir; hücrelerden yapılan uzviyet te bu sebepten daha az gerçek bir varlık olmadığı gibi.

“Böylece, ancak görünüşte garip olan bir netice ile, biyoloji metodunun kullanılması, cemiyet ve uzviyetin birbirile fasılasız mukayesesi, şu hakikati bedahet hâline sokacaktır, ki o da sosyolojinin biyolojiden ayrı olmasıdır.”

Worms’u biraz daha iyi anlamak için, uzvî birlikle mihanikî topluluk arasındaki farkı belirten bir misâl arayalım ve üstünde duralım. Bu salondaki sandalyalar mihanikî olarak yanyana gelmişlerdir. Aralarında uzvî birlik yoktur. Çünkü onlardan herhangi birini ötekilerden ayırırsanız o tek başına var olmaya devam eder. Hiçbirinin kendi kendisi olmak için ötekine ihtiyacı yoktur. İnsan vücudunun veya herhangi bir uzviyetin parçaları için hal böyle değildir. Yüreğim veya serçe parmağım, vücudumdan ayrı, tek başına yaşama devâm edemez.

René Worms, hiç te haksız olmadan, insan cemiyetinden ayrı doğup büyüyen ve yaşayan bir ferd tasarlanmanın imkânsızlığında ısrar ediyor. Böyle bir ferdin var olması ve var olmaya devam etmesi mümkün olsa bile, bu, cemiyet halinde kazanılan bilgiler ve itiyatlar sayesinde. Ormanların dibinde münzevî yaşadıkları sanılan bazı vahşilere gelince, bunların ictimaî bir hayattan mahrum oldukları hiçbir zaman ne iddia, ne de isbat edilmiştir. Bu mahrumluk bir an için kabul edilse bile onların vahşi bir hayvandan farkı olmadıklarını da unutmamak gerektir. Kısacası, en son tablilde, cemiyet hep canlı varlıklardan mürekkep olduğu için biyolojik

varlık, sosyal varlığın içindedir. İnsana bağlı her işin iki cephesi vardır: “Biri içeri cephedir ki insanın hareketleri bunnla içtimaîdir., — “Sosyoloji biyolojinin yardımı olmadan ilmî bir tarzda teessüs edemez; çünkü cemiyet halinde bulunan insanların gelişmesini anlamak için, ilkönce onların uzvî hayatlarını idare eden kanunları bilmelidir.,”

3. Cemiyetlerin uzviyetlere benzetilmesinde yalnız bir teşbih kıymeti bulan ve ikisi arasındaki münasebetin yalnız kıyasî olduğuna inananlar da az değildir. Büyük Alman iktisatçısı Werner Sombart bunlardandır. Cemiyeti bir uzviyet telâkki ederek tabiat bilgilerinden alınmış mefhumlarla karıştırmaktan sakınmak lâzımgeldiğini söylüyor ve ilâve ediyor: “Bu karışıklığın önüne geçmek için uzviyet mefhumunu tabiat hayatı ile sınırlandırmak uygun olur: Nerde can varsa orada uzviyet vardır. Fakat insan cemiyeti ruhla birleşmiştir, kendi kendine taazzuv etmiş bir varlık değildir. Uzvî bir hayatı yoktur.,”

Bükreş Politeknik Okulu Ekonomi Profesörü Mihail Manoiesko da böyle düşünüyor: “Organisistlere göre, diyor, cemiyet ve millet uzvî bir varlıktır; bütün içtimaî teşekküller arasındaki münasebetler, tek vücudun âzası arasındaki münasebetlerdir. Bizce bu nazariyenin bir teşbihten fazla kıymeti yoktur. Ancak halka, cemiyet ve milliyet fikirlerini iyi anlatmak için propaganda mahiyetinde kullanılmıya yarar.,”

İtalyan iktisatçısı Carl Costamagna da: “Şüphesiz, diyor, devlet, Eflâtuna kadar çıkan ve on dokuzuncu asırda bazı muvaffakiyetler kazanan bir nazariyenin iddia ettiği gibi fizyolojik bir uzviyet olamaz.,”

En az bin ikiyüz yıldanberi, cemiyet ve uzviyet arasındaki münasebeti kurcalayan insan zekâsının yukarıda gözden geçirdiğimiz çeşitli hükümlerine göre cemiyet, bir yüzile uzviyettir, öteki yüzile uzviyet değildir. Uzviyettir, çünkü tıpkı canlı varlıklar gibi her parçası

ayrı bir fonksiyon yaptığı halde bu parçaları aşan tam bir "bütün,, vücuda getirir. Parçalarından hiçbiri bu bütüne mensup olmadan yaşayamaz; meselâ bir tesbihin tanesi gibi tesbihin dışında var olmaz. Beşerî görgü ve deneme alanımız içinde hiçbir cemiyete mensup olmıyan bir ferd müşahede edilmemiştir. Cemiyet öteki yüzile uzviyet değildir, çünkü kollektif şuur dediğimiz mahiyet, ne canlı nesiclerin mahsulüdür, ne biyolojik mânada anlaşıldığı gibi gıdalanma (tegaddi), çiftleşme (tenasül) ve türeme (tekessür) halleri vardır, ne de fizyolojik mânada anlaşıldığı gibi vücudun uzuvlarına sahiptir.

Fakat cemiyet mefkumu gibi uzviydt mefhumu da böyle iki yüzlüdür. Uzvi dendiği zaman, bir yandan, parçaları hem biribirinden ayrı ve farklı, hem de birbirile âhenkli ve düzenli fonksiyonlar yapan bir bütünü kastedmiş oluyoruz; bir yandan da doğrudan doğruya maddi ve canlı varlıkları anlıyoruz. Daha doğrusu bünye bakımından uzvi ve vazife bakımından uzvi olan iki bambaşka şeyi hep aynı kelime ile ifade ediyoruz. Bu, uzvi kelimesine verilen mecazi mânanın suiistimali değildir.

Hayat kelimesi için de böyledir : Yalnız biyolojiye sorarsanız hayat, protoplazma denilen uzvi bir madde üstüne, tabiat kanunlarına uyarak tesir yapan, taharrüş kabiliyetini haiz ve son tahlilde alçak temperatürlü bir nevi ağır ihtirak hadisesine irca edilebilen hareketlerin manzumesinden başka bir sey değildir. Fakat hayatı bundan başka bir şey diye kabul etmezsek nebatların hayatını, madenlerin hayatını, ruh hayatını, cemiyet hayatını, hayvan hayatının bir teşbihinden ibaret sanmış oluruz. Ruh ve cemiyet hayatını bir yana bırakalım. Fakat madde bilgilerinin son keşifleri bize gösteriyor ki hayat yalnız hayvanlara, hattâ yalnız nebatlara değil, bugüne kadar "brute,, cansız sandığımız maddelere de şamilidir. Uzvi madde ile brut madde arasında hissedilmez bir derece farkı vardır, çünkü cansız maddede de öyle hassasiyet ve hareket belirtileri görülmüştür ki hayatın

bütün maddeye şâmil olduğunu kabul edeceğimiz geliyor. Hayat ve uzviyet mefhumlarının öz mânalarını yalnız biyolojiye ve fizyolojiye mal ederek öteki mânalarını mecaz ve istiare yolile bunlardan çıkmış farzetmeye kalksak bile, bu kıyas ve teşbih ihtiyacı yine manasız bir fantezi mahsulü sayılamaz. Hiç olmazsa bu iki türlü hayat arasında mahiyetçe değilse bile vazife ve fonksiyon bakımından bir ayniyet vardır. Kelimelerin etimolojik tarihi bize gösteriyor ki mecazî mânalar, zaman ile aslî bir mahiyet almışlar ve realiteden daha reel bir hüviyete sahip olmuşlardır. O kadar ki çok defa bunlardan hangisinin aslî ve hangisinin mecazî olduğunu anlamak imkânsızlaşmıştır. Bu, mecerret mefhumların dar kalıpları içine geniş ve sonsuz realiteyi sığdırmak imkânsızlığıdır ve mecaz burada hayalin değil, dosdoğru realitenin mümessili sıfatile, mefhumun dar kalıbını çatlatacak ona reelî daha geniş ölçüde içine almak elastikiyetini verir. Eğer hayat kelimesini yalnız biyolojik mânasında kullansaydık varlığı izah için biyolojiden başka ilminimiz olmayacaktı.

O halde cemiyet, dar mânasile değil, geniş mânasile uzvî bir bütündür.

Demindenberi adı geçen filezofların, içtimaiyatçıların, iktisatçıların hepsi cemiveti müstakil bir bütün telâkki etmekte birleşirler. Bu bütün, dar manasile uzviyetin ta kendisi olmasa bile, uzviyetten türemiş, uzviyetin fonksiyonlarına ve terkiibinin vasıflarına sahip, uzviyete mensup, o halde uzvî bir bütündür.

Maddenin ve hayatın mahrem tabiatını izah için, bugüne kadar, bütün dünya fikir tarihinde, iki faraziye birbiririle çatışmıştır. Bunlardan birine göre madde, atomlardan mürekktir, bölünebilir ve bugün de atomun parçalarına kadar bölünmüştür. Maddede görülen bütün değişiklikler, bu parçaların türlü hareketlerinin neticesidir. Tıpkı bir makinede olduğu gibi herşeyin bütünü, parça-

larından sonra gelir ve onun hareketlerine tâbidir. Felsefede bu görüşün bir adı da mekanizmdir ki hayatı mekanik hâdiselere ve fiziko - şimik unsurlara irca eder.

Öteki görüşe göre, bilâkis, parçaların varlığını bütün tayin ve temin eder. Misal: Bir ağacın yaprakları o ağacın yaşamasını mümkün kılar; fakat bu yaprakları vücade getiren, ağacın hayatıdır. Canlı varlık bir makine değildir. Makineyi en küçük parçalarına kadar sökebilir, sonra yeniden kurabilirsiniz, fakat bir ağacı söktükten ve parça parça kestikten sonra yeniden kurup yaşatamazsınız. Dağılmış bir insan vücudünün de yeniden kurulup işlemesine imkân yoktur. Bunun için insan zekâsı ve eli küçücük bir hücreyi bile yaratamıyor, öldükten sonra diriltemiyor. Felsefede vitalizm adını alan bu görüşe göre hayatı mekanik hadiselere ve fiziko - şimik unsurlara indirerek izah etmek mümkün değildir.

Yeni psikoloji, ruh hallerini bunların terkiplerile, davranış diye tercüme ettiğimiz Comportment'larla veya kendi parçalarını tayin eden gestalt bütünleriyle yahut da ruh sentezleriyle izah etmektedir. "Şuurlu veya şuursuz her ruh vakıası daima bir sentezin (terkibin) mahsulüdür. Ruh hayatının hiç bir yerinde unsurlara varılmadığı için sentez ruh hayatının mutlak bir kanunu gibidir. Bir ihsas bir istek ne kadar basit olursa olsun daima karışık (Complexe) bir vetiredir. İstendiği kadar tahlil edilsin, daima sentezin yaptığı birşey olarak görülür. Ruh vakıası, tahlil vasıtasile bulunan, sözde unsurların mecmuundan yahut herhangi bir konbinezonundan daima başka ve fazla bir şeydir., Bu sentez psikolojisi hakkında, yukarıki satırların muharriri Dwelshauvers'den Şekip Tunç'un tercüme ettiği ve Maarif Vekâletinin bastığı Psikoloji adlı eserde tafsilât bulabilirsiniz.

Biyolojide de Reinke ve Driesch gibi büyük vitalistler hayat hadiselerinin fiziko - şimik unsurlara hâkim olduğunu, metafizik değil, doğrudan doğruya müsbet ilim

deneme ve delillerile ortaya koymuşlardır. Bohr ve Hendenhein gibi yüksek otoritelerin de iltihakile biyoloji, mekanik izahlardan ayrılmakta, parçalar üstünde bütünün hâkimiyetini kabul eden izahlara doğru yol almaktadır.

Bu hakikat lisaniyette de anlaşılmış bulunuyor. Ferdinand Brunot ve daha birçok lisaniyatçılar, grameri, parçalardan bütüne, kelimenin bölümlerinden cümleye ve sintaksa giden eski metoddan ayırmışlar, cümlenin canlı-bütününden başhyarak nihayet kelime bölümlerine varmayı doğru bulmuşlardır. Yeni gramerde bu metod hâkimdir ve Ankaradaki Gramer komisyonunda da bu bahis uzun bir müzakere konusu oldu.

Hekimlikte de insanın bir makine gibi parçaların yanyana gelmesinden mürekkep olduğuna inanan mekanik telâkki terkedilmektedir. Doktor Alexis Carrel'in "L'Homme, cet inconnu,, adlı ve Nasuhi Baydar tarafından "Bilinmeyen İnsan,, diye tercüme edilen meşhur kitabında mekanik telâkkının iflâsına ait bir bahis vardır. Oradan bir parça abyorum :

"Vücudumuzun taazzuvu bir makineninkine benzemez. Herhangi bir makine başlangıçta ayrı parçalardan mürekkeptir ve bu parçalar bir araya gelince basitleşir. İnsan ilkönce bir hücreden müteşekkildir. Bu hücre diğer iki hücreye ve bu iki hücre de sırasile diğer birçok hücrelere ayrılır. Denebilir ki hücreler, sayısız bir kalabalığın unsurları haline geldiği zaman dahi, menşelerindeki birliğin hatırasını muhafaza ederler ve uzviyetin bütünlüğü içinde kendilerine verilmiş olan vazifeyi önceden bilirler. Deri hücrelerinin, ait oldukları hayvanın dışında birkaç ay devam edecek surette kültürü yapılacak olursa bir sathı kaplamak istiyorlarmış gibi, mozayik halinde sıralandıkları görülür. Şişeler içinde yaşıyan lökositler, vücudu bir takım yabancılara karşı müdafaa etmiyecekleri halde, mikroplarla kırmızı küreyveleri çarpıştırırlar Vücuttaki unsurların, bütün içinde oynayacakları rolü

doğuştan bilmeleri bunların varlıklarının hikmetine uygundur.,”

“Hücreler, peteklerini inşa, ballarını imâl, rüşeymlerini tağdiye eden ve sanki herbiri hendese, şimi, biyoloji biliyormuş da bütün camianın menfaati namına halreket ediyormuş gibi görünen anılara benzerler. Hücrelerin bu kendi bünyevî unsurlarile uzuvlar teşkil etmekte meyli, böceklerdeki sosyal istidat gibi, müşahedenin bir verimidir ve bugünkü mefhumlarla izahı kabildir. Bu hal canlı vücudun nasıl taazzuv ettiğini anlamamıza yardım etmektedir.,”

Carrel'in bu izahından da anlıyoruz ki, vücudun parçalarında bütünü yapan ve bütünden doğan istidatlar vardır. Onun cümlesini tekrarlıyacağım: “Hücreler sayısız bir kalabalığın unsurları haline geldiği zaman dahi, menşeinriedeki birliğin hatırasını muhafazaederler ve uzviyetin bütünlüğü içinde kendilerine verilmiş olan vazifeyi önceden bilirler.,” Halbuki makine parçası, makine haline gelmeden evvel, menşeindeki birliğin hatırasına sahip değildir. Ancak makine haline geldikten sonra fonksiyonel rolünü yapmaya başlar ve ancak ondan sonra bu faaliyetin izlerini taşır.

Ekonomide de tesanütçülerden (solidaristes) başlıyan bütüncülük hareketi économie dirigée, plânlı ekonomi, millî ve organize ekonomi safhalarına tekâmül etti.

İlkönce tesanütçüler, buhranları inceledikleri zaman meselâ Nevyorkta baş gösteren bir krak hadisesinin yahut Hindistanda fena bir pirinç rekoltesinin Londra ve Paris borsalarını allak bullak ettiğini, elmas veya otomobil sanayiinin amelesini işsiz bıraktığını gördüler. Ne hacet! Elektrikçiler sendikasının kâtibi tarafından verilen bir emirle bütün bir şehir karanlıkta kalmıyor muydu? Böylece ekonemi dünyasında da bütünün parçalara hakimiyeti görülüyordu. Nicholson diyordu ki: “Buhar

nakliyatının ve telgraf hatlarının bütün küre üzerinde muazzam inkişafı modern endüstri uzviyetini koskocaman bir polip haline sokmuştur; bütün vücudu hastalandırmadan onun âzasından hiçbiri yaralanamaz. Herhangi bir yerinde bir yara olsa bütün vücut can çekişme ihtilâçları geçirir.”

Tesanütçü ekonomiden sonra organize, plânlı ve yeni milli ekonomiye tekâmül eden modern ekonomi, menşei de, gayesi de ferdin menfaatinden başka birşey olmıyan liberal ekonomiden ayrılır; bütünün menfaatini parçalardan değil, parçanın menfaatini bütünden çıkarır. Umumî menfaat hususî menfaatten evveldir. Bütünün parça üstüne hâkimiyetini kuran plânlı ekonomi, iktisadî hareketleri tek merkezden ve parçalar arasında uzvî bir âhenk temin ederek idare eder.

Ekonomide veya sosyolojide ferdiyetçi (individualiste) dedikleri eski faraziyeye göre cemiyetin hareket noktası “ferd,” dir. Cemiyetten önce ferd vardı ve cemiyet, ferdlerin birbirleriyle ihtiyarî olarak akdettikleri içtimaî bir mukaveleden doğmuştur. Bu mukavele ferd tarafından ve ferd için yapılır. Devletin menşei ve gayesi ferddir. Kanunu Esasî hükmüne göre her vatandaş seçicidir, her seçici hükümandır, o halde her vatandaş hükümandır. Bu akide, modern devletçiliğin zıddına olarak, ferdin menfaatlerine bekçilik etmekten başka vazifesi olmadığını iddia ettiği devletin rolünü asgariye indiriyordu. Bütün hâkimiyeti parçaya vermiş ve bütünün parçaların riyazî bir yekûnu farzetmişti. Bu akideye göre cemiyet bir kuru kalabalık değilse bile bir makineden ibaretti.

Mekanist görüşün cemiyet hadiselerine bu keyfi tatbiki, bence, o tarihlerde (on sekizinci yüz yılın sonunda) sosyolojinin müsbet bir ilim haysiyetile doğmamış olmasından ileri geliyordu. Klâsik psikoloji, o zaman, ferd denince insanın hem uzvî ve hem de ruhî vahdetini an-

liyordu. Fakat sosyolojinin getirdiği aydınlık altında, yeni psikoloji, ferdiyet ve şahsiyet arasındaki farkı tayin edebilir. İnsanda çocukluktan itibaren aklın ve şahsiyetin teşekkülü, ferdiyetini aşan sosyal bir vetiredir. Bir makalemde kullandığım teşbihi burada tekrarlamama izin veriniz: ferdiyeti bir ata, şahsiyeti bir süvariye benzetebiliriz. İnsanın varlığında bu at (yani ferdiyet) tabiatı temsil eder; bu süvari (yani şahsiyet) cemiyeti temsil eder. Eski anlayışımızla ferdiyet şahsiyeti de içine alıyordu; yeni anlayışımızla şahsiyet ferdiyeti aşar. Yeni doğmuş çocuk bir ferddir, fakat bir şahsiyet değildir. Süvarisi olmıyan bir at gibi seyis (anne veya dadı) tarafından güdülür. Fakat şahsiyet ferdiyeti de içine alan tam, çünkü sosyal bir hüviyettir.

Ferdiyetlerimiz, biyolojik vahdetler olarak birbirine müsavi, fakat şahsiyetlerimiz derece derecedir. Biz ferdiyetimizle tabiate, şahsiyetimizle cemiyete mensubuz. Bunun için cemiyet, ferdlerin kemmi "kantitatif, ve ri-yazî bir yekûnu değil, şahsiyetlerin keyfi (kalitatif) bir muhassalasıdır. Çünkü şahsiyetler ferdiyetlerini aşan bütün vasıflarını cemiyet bütününden alırlar. Az içtimai kalmış adam bunun için şahsiyetsiz, iptidai, hattâ vahşidir.

Neticemize gelelim: Bin iki yüz yıl önce Saint Paul, yedi yüz yıl önce Şirazlı Sadi, cemiyet ve uzviyet arasında bir münasebet keşfettikleri zaman, o günden bugüne dek, en az on iki yüz yıl yaşamıya ve nihayet bu çağın bütün müsbet ilimleri ve felsefesi tarafından kutlanıya lâyık bir hakikatin çekirdeğini yakalamışlardı.

Cemiyet ve uzviyet arasındaki sıkı münasebet, bunların mutlaka birbirinin aynı olmasını icap ettirmez; bunların arasındaki bünye ayrılığı da sıkı münasebetlerine mâni değildir. Aralarında bünye ayrılığı, fakat fonksiyon birliği olabilir. Bu birlik, cemiyetin ferd uzviyetini de içine almasının bütün Continuité = süreklilik ve bağlılık şartlarını hulâsa eder.

Bugün hepimizin cankurtaran simidi gibi kendisine sarıldığımız millî birlik mefhumu sadece toprak birliğinden, devlet birliğinden, hattâ büyük varta anlarında beliren tesanüt şuurunun kuvvetlendirdiği geçici millet birliğinden ibaret değildir. Millî birlik, normal ve anormal zamanlarda, buhran, ihtilâl, harp, refah ve barış devirlerinde, ferdlerin faaliyetlerini millî ideale ve millî menfaate göre düzenliyen canlı bir taazzuv (uzviyetleşme) dur.

Millî taazzuvuna kavuşmamış memleketlerde millî birlikten bahsedilmesi, ya tehlike karşısında duyulan geçici tesanüt ihtiyacındandır, ki bu takdirde esasa ait hiçbir kıymeti yoktur; yahut ta, millî taazzuvun henüz bir özlenişinden ibarettir, ki bu takdirde millî birlik şuru, millî uzviyetleşme hareketine doğru koştuğu nisbette hedefine yaklaşır. Millî taazzuv olmıyan yerde millî birlik mefhumu, böyle bir özleyiş ifade etse bile, kuvveden fiile çıkıncıya kadar, henüz iyi duyulmamış ve iyi yaşanmamış ideallerin adını klişeleştiren mekanik bir tekrardan başka birşey olmaz.

Sosyoloji ve Milliyetçilik

Her ilim müstakil bir konuya sahiptir.

Sosyolojinin konusu "cemiyet," tir.

Cemiyeti anlayış bakımından sosyoloji nazariyeleri üç gruba ayrılabilir:

1. *Mekanist* telâkki,
2. *Organisist* telâkki,
3. *Fonksiyonel* telâkki.

* * *

1. *Mekanist* telâkki, cemiyeti mekanik bir sistem, yıldız veya atom sistemi halinde görür, fiziğin ve riyaziyenin kanunlarını cemiyete tatbik etmek ister. On yedinci asrın *phisque sociale* nazariyesinin tazelenen tazelenen devamından başka birşey olmıyan bu telâkkiye göre cemiyet, fertlerin mekanik ve riyazî bir yekûnudur.

Fizik ve riyaziyenin en büyük dehâlarını yetiştiren on yedinci asırda, *Spinoza*, *Hobbes*, *Decartes*, *Leibnitz*, *Weignel*... gibi filozof ve ilim adamları, içtimaî ve ruhî olayları fizikcinin fizik olaylarını incelemesi gibi akli ve objektif olarak tetkike başladılar. İnsan mekanik ilminin incelediği bir astronomi sistemi gibi mütalâa edildi ve oradan bir *mecanique sociale* telâkkisi doğdu. Atomlar arasındaki karşılıklı cazibe ve dafia kuvvetleri insanları da birbirine bağlayan, âdeta başka bir yıldız sistemi halinde insan cemiyeti vücade geliyordu. On yedinci yüz

yıl düşünürlerinin bu görüşleri ve metodları on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyılların biyoloji, psikoloji, istatistik ve sosyoloji ilimlerinde geliştikçe gelişti; nihayet Carey'in "İçtimai ilmin esasları," adlı eserinde en son inkişafını buldu (1858). On dokuzuncu ve yirminci yüzyılların bazı içtimaiyatçıları ve bu arada meşhur İtalyan sosyoloğu *Vilferdo Pareto* da mekanist okula mensupturlar. Fakat cemiyetin ve insan ruhunun bu mekanik izahı zamanımızda hemen tamamen terkedilmiş gibidir [1].

2. *Organisist* telâkki cemiyeti uzvî bir sistem, hücre sistemi veya insan vücudu halinde görür. "Cemiyet ve uzviyet," konulu ve başlıklı air makale serisinde de izaha çalışmış olduğum gibi çok eski bir tarihi olan bu telâkkiye göre cemiyet bir makine sistemi değil, her ferdi ötekine uzviyet nizamında ve hayat ilgileriyle sınırsızlığı bağlı canlı bir bütündür ve biyolojinin kanunlarına tâbidir. Son yetmiş yıl içinde biyolojinin hârikalı ilerleyişi bu ilmin sosyoloji üzerine tesirlerini çoğaltmıştır; fakat insan cemiyetlerinin insan vücuduna benzetilmesi fikrinin, İran şairi Sadi'ye ve ondan çok daha önce Roma, Yunan, Hint ve Çin düşüncesine kadar uzanan binlerce yıllık bir tarihi vardır.

Harvard üniversitesi sosyoloji profesörü Sorokin *Organisist* okulu mensuplarını üç gruba ayırıyor: 1. *Felsefî organisizm*, 2. *Psiko-sosyal organisizm*, 3. *Bio-organik zümre*.

Felsefî organisizm, cemiyeti fertlerin dışında (sur-individuel), kendiliğinden doğan ve tabiat kanunlarıyla yaşayan canlı bir bütün telâkki eder; fakat her hangi bir biyolojik varlıkla veya uzviyetle mukayese etmez. Cemiyetin mekanist telâkkisini şiddetle reddeder, çünkü onun zıddıdır. Cemiyet insan iradesile ve liberallerin san-

[1] P. A. Sorokin, Les théories sociologiques contemporaines S. 19 - 71.

dıkları gibi "içtimaî mukavele,, ile vücuda gelmiş mekanik ve sun'î bir şirket değildir.

Psiko-sosyal organisizmin esasları felsefi organisizmden farksızdır. Yalnız bu grup fazla olarak, cemiyetin fertlerden üstün müstakil bir ruha, kollektif bir şuura, kendine has bir iradeye ve fikirlere sahip olduğuna inanırlar (Durkheim ve Ziya Gökalp sosyolojisi).

Biyo - organik zümreye göre ise cemiyet, biyolojik uzviyetin hususî (specifique) bir çeşidinden başka birşey değildir. Mahiyeti, fonksiyonu, menşei, tekâmülü ve tenevvüü bakımından her hangi bir uzvivete eştir ve aynı biyoloji kanunlarına tâbidir.

Organisist telâkkinin bu son şekli ancak Rosenberg gibi irkçılar arasında taraftar bulmakta ve şiddetli tenkitlere uğramaktadır; fakat gerek felsefi, gerekse psiko-sosyal organisizm, bugünkü sosyolojinin prensiplerini veriyor. Çünkü fert psikolojisinden ayrı ve kendine has bir konusu olmıyan sosyoloji, ilim haysiyetile varolamaz. Zamanımızın en büyük içtimaiyatçıları bu grubun içindedirler.

3. *Fonksiyonel telâkki*, cemiyeti ne bir makine, ne de bir uzviyet gibi anlar. Ona göre cemiyet, fertler arasında karşılıklı bir münasebet sistemidir. Böyle olmakla beraber, fertlerden ayrı ve üstün, kendine has bir bütündür. Mekanistlerin sandıkları gibi fertlerin mekanik ve riyazî bir yekûnu değildir. Bu grubun organisistlerle ihtilâfı azdır.

Yukarıki üç telâkki de iki temel gruba ayrılabilir :

1. Cemiyet, makine gibi, parçaların yanyana gelmesinden değildir. Bu parçalar fertlerdir. Aralarında mekanik ve riyazî münasebetler caridir. Rousseau'nun meşhur içtimaî mukavelesi, hürriyet, müsavat, seçim ve ekseriyet, parlamentarizm rejimi bu telâkkiden doğmuştur. Sosyolojide çoktan terkedildiği gibi Avrupa siyasî tarihinde de son saatlerini yaşayan bu mekanik cemiyet görüşü yerini şu ikinci telâkkiye bırakıyor:

2. Cemiyet müstakil ve canlı bir bütündür. Bir ticaret şirketi gibi fertlerin arasındaki ihtiyarî bir mukaveleden değil, kökleri insanın menşesine kadar giden eski, uzun bir tarihî tekâmülden doğmuştur. Fertlerden mürekkep olmakla beraber müstakil bir sentezdir; parçalarının vasıflarından ayrı vasıflara sahiptir. Böyle olmasaydı sosyoloji bir ilim halinde teşekkül bile edemezdi, çünkü müstakil bir konudan (mevzudan) mahrum kalırdı. Onuu meselelerini fizik, şimi, fiziyoloji, biyoloji, psikoloji paylaşırılar ve ortada bir cemiyetler ilmi bırakmazlardı.

Hemen bütün içtimaiyatçaların müttefik oldukları tasnife göre *morfoloji sosyalde* (cemiyet şekillerinde) bugün en gerçek, en olgun, en ileri tip millettir. Her yerde milli üniteler görüyoruz. Tarihî olgu (vâkıa) bakımından millet; ve sosyoloji bakımından milliyet, amelî olarak da, inkâr edilmesi imkânsız, canlı ve parlak, en büyük sosyal hakikattir.

Biyoloji ve Milliyetçilik

İlk makalemizde birçok sosyologların biyoloji kanunlarını cemiyete tatbik etmek istediklerini ve sosyolojide *biyo - organisist* grupun hangi fikirlerle teşekkül ettiğini yazmıştık. Biyolojistler arasında da insan cemiyetleriyle hayvan ve daha aşağı varlıkların taazzufları arasında tıpkılık (ayniyet) münasebeti görenler vardır. Bunlardan Lamarck okuluna sadık kalan Fransız biyolojisti meşhur Felix le Dantec, mukayeselerine en çok vuzub vermeğe muvaffak olanlardan biridir.

Bu âlime göre taazzuvda en geri kalmış varlıklardan insan gibi en tekâmül etmişlerine ve tek hücrelilerden çok hücrelilere kadar bütün canlı varlıklar, hücre, küme, sürü ve cemiyet hayatlarında aynı biyoloji kanunlarının emri altındadırlar.

Bütün canlı varlıklarda her birinin mensup olduğu kantonun zeminini onun vatanıdır. İstihsal edilen gıda mahdut olduğu için bu kantolara mensup fertler arasında şiddetli bir rekabet ve mücadele vardır. Fakat rakip gruplara mensup oldukları halde aynı kantonun fertleri, arasında müşterek bir bağ da vardır. Öyle ki hepsi birbirlerine rakip oldukları halde kendi zeminlerinden olmıyanları yabancı sayarlar ve onlara düşmandırlar.

Yalnız insanlar ve hayvanlar arasında değil, en aşağı taazzuv derecesindeki bütün canlı varlıklar arasında da birbirleriyle birleşerek bir uzviyet bütünü haline gelmenin en büyük âmili, müşterek bir düşmana karşı

toplu müdafaa ihtiyacıdır. Bir camiaya ve bir millete mensup insanlar arasında kardeşlik hissini doğuran şey, bunların arasındaki müşterek menfaatlerden gelen bu müdafaa zaruretidir. Eğer bu müşterek düşman olmasaydı, insan, hayvan ve hücre, fert halinde bütün canlı varlıklar birbirlerini yerlerdi ve hayattan eser kalmazdı. Sathî görüşle yıkıcı bir felâket sayılan harb, biyoloji görüşle, bütün canlı varlıkların hayatını idame ettiren yapıcı ve yaşatıcı bir zarurettir. Çünkü en küçük canlı varlıktan en büyüğüne kadar taazzuv ve hayat hâdisesi, müşterek bir düşmâna karşı birleşen fertlerin derece derece gruplaşmalarile mümkün olabiliyor. Eğer aralarında bu boğuşma olmasaydı o grupların hiç biri varolamıyacaktı.

Felix le Dantec, ebedî sulhün ve insaniyetçiliğin biyoloji kanunlarına aykırı bir ham hayalden başka bir şey olmadığını şöyle izah eder:

“Hayat bir mücadeledir; harb canlı varlığın en alelâde fonksiyonudur. Bu harb kelimesini yalnız rakip ve komşu milletler arasındaki müdadeleye hasrederler; fakat aynı zamanda bir milletin mensuplarını birbirine katan meknû ve sivil harbler de vardır ki eğer bir ecnebi istilâsının tehdidi olmasa milletlerin vücudunu ortadan kaldıran ihtilâflarla neticelenirdi.,”

“Bir kere milletler teessüs ettikten sonra, fertler arasında olduğu gibi bunlar arasında da tabiatile kıskançlıklar ve rekabetler doğar. Ferdî kinlerin yanında kolektif kinler vardır ve bu, hayat hâdisesinin mahiyetinin neticesidir. Bazı hayalperverler, metafizik fikirlerden ilham alarak bütün insanlar arasında kardeşlik özlemişler ve hülyalarının yıkılışı önünde insanın tabiatini itham etmişlerdir. Haksızdırlar: İnsanı değil hayatı itham etmek lâzımdır.,”

“Tarih bize öğretiyor ki milletler, ister küçük ve ister geniş toprakları kaplamış olsunlar, komşu milletlerle sık sık harb halinde bulunurlar. Sulh devreleri anormal devrelerdir ki bu zamanlarda rakipler birbirlerini

tepeden tırnağa kadar süzerler ve birbirlerinin zaaf anını beklerler. İki millet döğüşmezse, bu, onların seviştiğini değil, fakat birinin ötekini yeneceğinden emin olmadığını gösterir.,

Cihan sulhunun dostu olan filozoflar milletleri birbirine düşüren bu düşmanlık hislerini ayıplarlar; hayatın bir mücadele olduğunu unutarak bir dünya federasyonu sayıklarlar; vehimden başk bir şey olmıyan bu ümitlerini insanların iyileri arasında yayılmış bulunan kardeşlik hislerine istinadettirirler; fakat bu kardeşlik hislerinin menşelerini bir türlü hatırlamazlar. Bu hisleri doğuran harbdir; menfaatlerin birbirinden ayırdığı fertleri topluluklar haline getiren, müşterek düşmana karşı birleşmek zaruretidir; işte ailenin bu müşterek düşmanıdır ki kardeşler arasında kardeşliği doğurmuştur; işte milletin bu müşterek düşmanıdır ki vatandaşlar arasında kardeşliği doğurmuştur.

Biyoloji gibi insanların ihtilâfları önünde tamamen objektif ve tarafsız kalan bir tabiat ilmi bile, en büyük mütefekkirlerin n dilile, bize milliyetçilik mefhumunun ne kadar tabii ve insaniyetçilik mefhumunun ne kadar hayali olduğunu söylüyor. Bu makalede yalnız bir tek ilim adamının şahitliğile kanaat edişimiz, biyoloji dalında böyle düşünenlerin bir kişiden ibaret olduğunu göstermez. Bilâkis, yalnız isimlerinin listesi bile küçük bir makalenin çerçevesine sığmıyan pek çok biyolojist bu kanaattedir.

Ben kendi hesabıma biyoloji kanunlarının bu kadar şaşmaz bir uygunlukla cemiyet hayatına tatbik edilebileceğini münakaşa götürmez bir hakikat sayanlardan değilim. Fakat biyolojinin ve sosyolojinin ayrı ayrı kanunlara tabi olmaları aralarında hiç bir münasebet bulunmadığını ispat etmez. Felsefe bakımından taazzuv ve topluluk (associaton) hâdiselerinin, canlı ve cansız bütün varlıklarda aynı kanunlara tabi olduklarını görüyoruz, ki ileride bu bahse de geleceğiz.

Psikoloji ve Milliyetçilik

Copernic'den evvel astronomi, nasıl, güneşin arz etrafında döndüğünü sanmışsa, eski psikoloji de içtimai hâdiselerin ferdî şuur etrafında döndüğüne inanıyordu. Fert demek her şey demektir: Vücut, ruh, ben (*moi*) ve bu benlerin yekûnundan başka bir şey olmıyan cemiyet. Meselâ *Rousseau* fertleri mutlak vahdetler olarak ele alıyor ve cemiyet yapısını bunlar arasındaki içtimai mukavele'den ibaret sanıyordu.

Geçen asrın ortalarına kadar ilmî haysiyette bir cemiyetler bilgisi yoktu. *Sosyoloji* doğduktan sonra - ki bu ismi bile ona geçen asırda *Auguste comte* vermiştir - vaktile astronomide nasıl güneşin arz etrafında döndüğü kanaati iflâs etmişse, cemiyet hâdiselerinin de ferdin etrafında döndüğü iddiası boşa çıkmıştır. Artık fert bir hareket noktası değildir. Sosyologların araştırmaları gösteriyor ki ilk içtimai taazzuv şekilleri olan gruplarda ferdin rolü pek azdır. Yeni psikoloji de bu müşahadeyi teyideder. Daha geçen asırdanberi Amerikan filozofu *Channing*'den başlayarak *William James*, *Josiah Royce* ve *M. Baldwin* gibi filozof ve psikologlar, cemiyet olmadan, ferdî şuurun ve şahsiyetin teşekkülü imkânsızlığında ısrar etmişlerdir. *Royce* daha ileri giderek diyordu ki: "Hiç kimse, içtimai benzerlerinin devamlı tesiri altında bulunmadıkça, kendisinin kendi olduğunun farkına varamaz,,. Böylece İnsan ben'inin doğuşta varolmadığı, fakat öteki benlere sürtünerek teşekkül ettiği anlaşılıyordu. İnsan, do-

ğuşunda şüphesiz irsî kabiliyetler taşır. Belki daha ilk günden itibaren zeki ve sosyaldır. Fakat bu irsiyet ona cemiyetinin hediyesi olduğu gibi, bu kabiliyetler de cemiyet hayatının dışında teşekkül edemez.

Psikoloji bakımından artık bu *fert* mefhumunun terk edilmesi ve yerine *şahıs* mefhumunun ikame edilmesi gerekiyor. Çünkü *fert*, biyolojide ve öteki ilimlerde de bölünmez her hangi bir vahdet mânasında kullanılan bir mefhum olduğu için insana münhasır değildir; bundan başka *beynelmilel synthèse cemiyeti* tarafından yapılan araştırmalardan da anlaşıldığı gibi [1] *ferdiyet* mutlak bir realite olmaktan ziyade vahit mefhumunu andıran ve tahlili kolaylaştıran bir ölçü kıymetindedir: Biyolojide de, psikolojide de, sosyolojide de mutlak bir ferdiyete raslanmıyor. Ferdiyet, fertlerin kendi benzerleriyle temasları ve cemiyete intibakları neticesinde yerini şahsiyete verir. Bu takdirde *ferdiyet* daha ziyade biyolojik, *şahsiyet* daha ziyade sosyaldır. Başka bir yazımda da söylediğim gibi "İnsan ferdiyetile tabiati, şahsiyetile cemiyeti temsil eder."

Eski psikoloji ferdiyetle şahsiyeti birbirine karıştırmak hatasına düşüyordu. Halbuki insanın ferdiyeti bir ata, şahsiyeti bir süvariye benzetilebilir. Uzviyetimiz üzerine cemiyetimiz binmiştir. Bu birleşmeden *fert* değil, *şahıs* doğar. Biz ferdiyetimizle hayvan, şahsiyetimizle insanız.

Fakat şahsiyet yalnız cemiyete intibaktan doğmaz; onun tam teşekkülü için bazı içtimai baskılara karşı koymasıda lâzımdır, ki şahsiyetli adam dediklerimizde de bu mukavemete raslıyoruz. Fakat bu mukavemet *ferdî* değil, *şahsî* ve kökleri bakımından yine *ıçtimoî* dir. Çünkü devamlı bir değişme halinde bulunan cemiyetin baskıları (örfleri, âdetleri, ananeleri, kanunları ve birçok müeyyideleri) arasında, tekâmüle tâbi oldukları için değişmeğe mahkûm olanları vardır. Cemiyet bunları değişmeğe

[1] Individualité — Felix Alcan Kitabevi.

inkılâpçı büyük şahsiyetlerini memur eder ve onlarda yıkılmıya mahkûm baskılara karşı mukavemet uyandırır. Demek ki, ferdin kendisine intibakını yaratan cemiyet olduğu gibi mukavemetini emreden de cemiyettir. Fertlerde yarattığı bu intibak sayesinde nizamını ve sağlam ananesini muhafaza eden cemiyet, bu mukavemet sayesinde de çürük ananelerini tasfiye ederek muhtaç olduğu inkılâba kavuşur.

Millî olmıyan içtimaî bir müessese, hattâ içtimaî bir vakıa yoktur. Çünkü cemiyet olmasa şahıslar, şahıslar olmasa cemiyet olmaz. Şahsiyetin teşekkülü zekânın teşekkülüne tâbidir. Dil olmadıkça zekâ teşekkül edemez. Dil millî bir müessese olduğuna göre, psikoloji bakımından da cemiyetin bünyesi millîdir.

Gayri millî cemiyet gösterilemez. Tarihte büyük imparatorluklar tasfiyeye uğrıyarak milli câmialara ayrılmışlardır. (Eski Roma, Auusturya ve Osmanlı imparatorlukları ilâh. gibi. Bugünün tezgâhında da tasfiyeye mahkûm imparatorluklar görüyoruz!) Fakat bunlar bile, tebaalarını kendi milliyetlerine mümkün olduğu kadar temessül ettirmek şartile bir müddet yaşamışlar ve yaşamaktadırlar. Çeşitli milliyetlerden mürekkep Birleşik - Devletler câmiasında tek dil ve Anglo - Sakson ruhu hâkimdir, sun'î bile olsa orada bir Amerikalılık yaratılmıştır. Çünkü psikoloji bakımından şahsiyetin teşekkül edebilmesi ve insanın, ferdiyetini, yani hayvanlığını aşabilmesi için, içtimaî muhitinden aldığı tesirlerin millî bir insicama sahip olması lâzımdır. Bu insicam olmazsa ferdiyetin mukavemetleri ve isyanları, millî bir ahenkten mahrum kalan cemiyeti çil yavrusu gibi dağıtır.

Eski psikolojinin zannettiği gibi insan, fert halinde, görünmez ellerle kendi kendine çalan bir musiki âleti değildir. Onun bir sazendesi vardır ve bu sazende cemiyettir, millî cemiyet.

Ferdiyetimizi bir radyo cihazına da benzetebiliriz. Eski psikoloji, bu cihazın içindeki sesleri kendiliğinden

olma sanıyor, bunların dışarıdan geldiğini bilmiyordu. Yeni psikoloji bu cihazın içinde konuşan, haykıran, şarkı ve fikir söyleyen sesin cemiyet olduğunu sosyoloji ile beraber kabul etmektedir. Artık *Tarde - Durkheim* arasındaki *fert - cemiyet* münakaşaları sosyolojinin tarihine karışıyor. Psikolog *J. Piaget* "Fert mi evvel, cemiyet mi?," davasını "Tavuk mu yumurtadan çıktı, yumurta mı tavuktan?," münakaşasına benzetir. Sosyoloji bakımından olduğu kadar psikoloji bakımından da münasebet, fertle cemiyet değil, şahsiyetle cemiyet arasındadır. Bugünkü psikoloji, şahsiyetin, fertler arasındaki içtimaî temaslarla ve cemiyetin mutlak tesirleriyle teşekkül ettiği neticesine vardığı için, büyük dâvamız hesabına şu hükmü vermekten çekinmiyeceğiz: Milliyet olmıyan yerde şahsiyet ve şahsiyet olmıyan yerde insan yoktur.

Ekonomi ve Milliyetçilik

Hürriyetçi ekonominin temeli ferttir. Devletin vazifesi ferdin menfaatlerine bekçilik etmekten ibaret kalır. Bütün iktisadi münasebetler, arz ve talep, sermaye ve emek, ithalât ve ihracat, fertler ve onların teşkil ettikleri sınıflar arasındaki serbest rekabet ve mücadelenin neticesine bırakılmıştır. Devlet hâkim sınıflarla mahkûm sınıflar arasındaki büyük müsavatsızlık önünde bitarafliktan ayrılmaz. Ferdin menfaatlerine âlet olmaktan başka hiç bir vazifesi kalmıyan hürriyetçi devletin milli bir ideali yoktur.

Bugünkü demokrasi Avrupanın sanayi memleketlerinde doğmuştur. Bu sistem ziraatçı memleketlerin istismarına dayanır. Yapılan hesablara göre sanayici memleketlerde bir işcinin temsil ettiği iş, ziraatçı memleketlerde beş altı işcinin elde edebildiğine muadildir.

Demokrasi, ki bir kaç büyük sanayi memleketinin geri kalan bütün dünya memleketlerini sömürmesinden başka bir şey olmıyan sanayi kapitalizminin hukukî bir ifadesidir, istismarcı milletleri dünya tarihinde eşi görülmedik bir tarzda zengin etmiştir. Hakikatte, zengin olan bu milletler değil, bu milletler içinde beynelmilel sermayenin ortağı ve ajanı olan fertlerin teşkil ettiği bir tek sınıftır. O memleketlerde bu tek sınıfın kazanç şebekesi dışında kalan ekseriyet, yine dünya tarihinde eşi görülmedik bir sefalete düşmüştür.

Sınıf mücadelesi bu tezattan doğar. Çünkü, M - H.

Lenormand'ın pek iyi formüleştirdiği gibi istihsalın iki âmili vardır: Sermaye ve emek. Bu iki âmilden kazanç elde edilir. Bu kazancın bir parçası, kâr halinde sermayeye gider; öteki parçası ücret halinde emeğe verilir. Sermayeci de, işçi de bu kazancın büyük parçalarına sahip olmak istedikleri için, aralarındaki çatışmadan sınıf mücadelesi doğmuştur.

Hürriyetçi devlet, prensipleri bakımından, bu mücadelede iki tarafı serbest bırakmak zorunda olduğu için aralarını bulmağa ne mezun, ne de muktedirdir. Mezun değildir, çünkü liberal bir nizamda rekabet, mücadele ve fertlerin fertleri, sınıfların sınıfları istismarı serbesttir; muktedir değildir, çünkü sınıflar arasındaki müsavatsızlığı ve mücadeleyi ortadan kaldıran bir teşkilâtta mahrumdur. Sınıf mücadelesi ve ona dayanan marksist ekonomi, bu hürriyet nizamından doğdu. Taşkın bir fertçiliğe dayanan bu hürriyetçi nizam, fertlerde kazanç hırsını o hale getirdi ki paradan başka Allahı kalımayan benci ve menfaatçi bir bezirgân ahlâkı yarattı.

Hürriyetçi ekonominin karşısına iki azılı düşman çıktı: Marksist ekonomi, millî ekonomi.

Marksist ekonomi, zaferini mahkûm sınıfın hâkim sınıfa galebesinde arıyordu; hayalen bütün millî hudutları siliyor, "Dünya işçileri birleşiniz!," diyordu. Millî ekonomi, hâkimiyeti bir sınıfın elinden alıp ötekine vermek değil, sınıflar arasındaki ihtilâfı ve müsavatsızlığı millî menfaat lehine ortadan kaldırmak dâvasındadır. Sınıf yok, millet var; ferdî menfaat yok, millî menfaat var; hak yok, vazife var; ben yokum, biz varız. Fakat buradaki "yok," izafidir: Önce millî, sonra ferdî menfaat; önce vazife, sonra hak; önce biz, sonra ben... demektir.

Bunun için marksist ekonomi ferdî mülkiyeti ortadan kaldırmak istediği halde millî ekonominin böyle bir dâvası yoktur. O, rekabete de cevaz verir. Millî ekonominin gözünde kazanç bir suç değildir.

Şu kadar ki mülkiyet, rekabet ve kazanç, hürriyetçi ekonomide olduğu gibi, millî menfaat ve mahkûm sınıflar aleyhine başı boş bırakılamaz. Alabildiğine kazançca, paraya tapan ahlâka, lükse ve sefahate paydos! İstihsalin iki âmili, sermaye ve emek, aralarında sınıf kaygasına imkân bırakmayacak bir teşkilâtla, kazançtan —istedikleri değil— lâyük oldukları ve millî menfaate en uygun payı alırlar. Hususî menfaatlerin hâkimi ve nâzımı âmme menfaatidir.

Marksist ekonomi dâvayı sınıflar arasında görür. Halbuki sınıflar millî camialar içinde teşekkül etmişlerdir. Bir cemiyet kadrosu olmıyan yerde sınıf yoktur. Dâvayı parçada değil, bütünde gören millî ekonomi, sınıfların menfaatini millî menfaatle ayarlayarak bu mücadeleye nihayet verir; bütünün şartlarını islâh ederek parçalar arasındaki ahenksizliği ortadan kaldırır.

Sınıf mücadelesine dayanan marksist ekonomi, esasen bu mücadeleyi doğuran hürriyetçi ekonominin piçi olduğu için, liberalizmle beraber o da yıkılmaya mahkûmdur. Çünkü liberal olmıyan bir nizamda ne sınıf mücadelesi, ne de ona dayanan marksist ekonominin vücuduna lüzum kalır.

Liberal nizamda patronların menfaatini patron sendikaları, işçilerin menfaatini işçi sendikaları korumağa çalışır. Aralarında bazan grevlerle neticelenen şiddetli mücadeleye devlet karışmaz. İster grevle neticelensin, isterse birçok iktisadî hasarlara sebep olsun, bu mücadeleden en çok zarar gören millî menfaattir. Senelerdenberi Fransa ve Amerika bize bunun sayısız canlı misallerini vermiştir.

Millî ekonomi, bu sendikaları devletin mur kabesi altında korporatif bir nizamın içine alır. Bütün istihsal, istihlâk, maliyet, ücret, fiyat meseleleri, müsavi reylerle sahip olan işçilerle patronlar arasında, bu korporasyonlarda halledilir. Halledilmediği takdirde, âmme menfaati namına Devlet müdahale eder ve dâvayı, şu veya bu tarafın değil, âmmenin lehine karara bağlar.

Bugün Avrupa memleketlerinin her biri, kendi bünyesine göre ve birbirini taklidetmeğe muhtaç olmadan her biri ayrı bir korporasyon nizamı vücuda getirmiştir. Millî bir kadro içinde iktisadî birliği vücuda getiren bu teşkilât, modern demokrasinin babası sayılan Fransaya da nihayet girmiş bulunuyor. Çünkü lâkırdıda kalmak istemiyen bir milliyetçilik, millî birliğini, bütün iktisadi ihtilâfları ortadan kaldıran ve gayri tabii kazançlara imkân bırakmayan böyle bir teşkilâta bağlamak zorundadır.

Tarih ve Milliyetçilik

Tarihte milliyet fikri insan kanı ile sulanan ve asırdan asıra boy atan bir ağaç vuzuhu ile görünür. Onun tohumlarına İlk çağlarda raslıyoruz. Romanın parçalanması ile Orta çağda asrı milletler fidan halinde belirmeğe başlamışlardır. Rönesanstan sonra milli birlikler, zamana kadar tam gövdelerile taazzuvlarını vücuda getirmeye devam ediyorlar. Öyle ki bütün insanlık tarihi, milliyet fikrinin, milletlerin teşekkülü vakıasının, tohumundan en yüksek dalının ucuna kadar, olgunlaştığını gösteren milli taazzuv hadiselerinin silsilesinden başka birşey değildir.

Antikite çağındaki eski şark imperatorluklarına bakalım (1). Bir millet tohumu halinde, kendine has vasıflarla şahsi ve orjinal bir Mısır kavmi görüyoruz. Fakat bu tohum bize bir Mısır milletinden bahsetmek cesaretini verecek bir taazzuva kavuşmamıştır. Asuniler ve Keldanilerde de millet farikasını görmek mümkün değildir. İran henüz asrı bir milletin vasıflarını taşımaktan uzak bir kavim, olgunlaşmamış milli istidatların dağınık bir camiası halindedir.

Akdeniz Avrupasında bir Yunan milleti yoksa da Yunan tohumlu bir çok site milliyetleri vardır : Teo, Isparta, Atina. Kendi kendisile fasılasız harp halinde bulu-

(1) Bu faslı yazmak için müracaat ettiğim eserler arasında bilhassa Paul Henry'nin Fehmi Baldaş tarafından tercüme edilen "Milliyetler meselesi," adlı kitabından çok istifade ettim.

nan bu kavim, siteleri arasında milli bir vahdet yaratabilmiş değildir. Roma imparatorluğu, Grekleri, İspanyolları, Galyalıları, Mısırlıları ve diğer kavimleri idarî ve siyasî bir vahdet altında toplıyan gayri milli bir teşkilâttir. Fakat bu camia içinde müstakbel milletlerin tohumları ilk fırsatta toprağı çatlatacak müstakil bünyeler halinde fişkırmaya hazırlanmaktadır. Roma imparatorluğu camiasına dahil kavimlerin bir millet haline gelmek için muhtaç oldukları sahayı kendilerine veriyor: Bizans, İtalya, İspanya, Galya bu imparatorluğun çerçevesi içinde müşterek milli vasıflar kazanan kütleler haline gelmeye başlamışlardır. Asrî milletlerin teşekkülü Romanın parçalanmasını bekler.

Şarkta Bizans, ilk önce Trakya, Anadolu, Suriye ve Mısır arasındaki ihtilâflar yüzünden milli birliğini kuramadı; fakat imparatorluk dış eyaletlerini kaybettikçe Yunan olmayan bölgeler ortadan kalkmaya başladı, Yunanca gittikçe daha fazla yayıldı ve İranlılara, Araplara, Türklere ilh... karşı açılan harpler, Bizanslılara, Elenizm fikrinin derinliğine, kültürünün yüksekliğine, dinî ve siyasî vazifelerinin mukaddesliğine inanmak ihtiyacını verdi. Netekim millet denmeye lâyık ilk camianın İstanbul etrafında teşekkül ettiğini görüyoruz.

Balkanlarda onuncu ve on üçüncü asır arasında Bulgarlar, on birinci ve on dördüncü asır arasında Sırlar milli duygudan mahrumdular. İçlerinde taşıdıkları milli tohum, ancak Osmanlı istilâsından sonra, siyasî, içtimai ve dinî ihtilâfların tesiri altında büyüyor, milli bir mukavemet şuuru haline geliyor. Rumenler on üçüncü asırdan sonra beliriyorlar.

Avrupanın garbında milli benliğini ilk bulan milletlerden biri Fransadır. On dördüncü asırdan sonra yaptığı harpler ona bu şuuru verdi. Fransız ruhunun teşekkülünde Yüz sene muharebelerinin büyük tesirleri vardır. Nihayet Jeanne d'Arc milli köpürüşü son haddine vordırıyor.

Aras sulhünden sonra yıkılan İngiliz hakimiyeti Fransada millet fikrinin ve milliyet duygusunun parlamasına da sebep oldu. İspanya bütün millî benliğini ve varlığını Araplarla yaptığı harbe borçludur. İspanyolların ruhunda uzun zaman "iman,, ve "vatan,, mefhumları kardeş fikirler halinde yaşamış, İspanyol kralları bu millî duygunun teşekkülüne tam manasile çalışmıştır. İsviçrede de dışarıki düşmanlarla muharebeler millî duygunun teşekkülünü temin eder: 13 üncü asırda Avusturya hanedanlarına karşı mücadeleler ve Giyom Tel efsanesi İsviçrede uyanan millî istiklâl aşkının belirtileridir.

İtalyaya gelince, Ortaçağ sonunda Avrupanın en medenî memleketi orasıdır. Fakat 19 uncu asır sonuna kadar İtalya millî vahdetten mahrum kalmıştır: Venedik, Milano, Cenova ve Floransa arasındaki mücadeleler eski Yunan sitelerini hatırlatır. Fakat İtalya aşkı ve İtalyanlık mefhumu daima canlıdır. Hep eski Roma imperatorluğunu yeniden kurmak hülyası, millî duygunun teşekkülünde büyük bir rol oynamış, fakat çok defa İtalyanları müthiş hayal sukutlarına uğratmıştır. Nihayet 14 cü asırda Dante, İtalyanlara millî birliğin en büyük tilsimini verdi: Millî İtalyan dili.

Rönesanstan sonra büyük devletler ve millî birlikler mutlak şekillerini almağa başlamışlardır. Artık milliyet duygusu hep millî dil şuurile karışmağa ve yükselmeğe başlıyor. 16 nci asırda bir yandan Rönesans hareketlerinin, bir yandan da Osmanlı İmparatorluğunun Avrupada yayılmasına şahit oluyoruz. Türklere karşı açılan harpler sayesinde bazı Avrupa milletleri millî benliklerinin şuurunu daha fazla kazanmaktadırlar.

Avrupanın garbında da millî şuurun billürleştiğini görüyoruz. İngilterede, bilhassa Elizabetten sonra (1558 - 1603) İngilizler, en büyük düşmanları İspanyollar karşısında millî benliklerine dönmeğe başlıyorlar. Merkezi Avrupada Alman Reform hareketi sür'atle millî bir kalkın-

ma halini almıştır. Romen - Cermen ihtilâfı millî şuurun parlamasına sebep olduğu gibi 1522 ile 1534 arasında Luther'in İncili Almancaya tercüme ettirmesi de Cermenlik idealinin teşekkülünde Reformun büyük tesirlerini kolaylaştırmıştır.

Fransız ihlilâlinden sonra, millet fikrinin ve milliyet hâdisesinin bugünkü inkişafına doğru geniş adımlar attığı görülüyor. "Hâkimiyet milletindir," prensibi o zaman doğmuştur. Biraz sonra, on altıncı asırdanberi türlü idarelere bölünmek yüzünden millî vahdetini bulamıyan ve bdyük bir aşkla aradığı millî taazzuvuna kavuşamıyan İtalya, nihayet on sekizinci asırda milliyetçi muharrirlerinin telkin sağanağı altında uyanmağa başlıyor. Fakat Almanya'da millî heyecan ve kalkınma çok daha azametli ve ihtişamlıdır. Büyük Fichte, bir milletin ruhunu başka bir milletin ruhuna irca etmek imkânı olmadığını ispat eden meşhur "Nutuklar," adlı kitabını yazıyor, milletin yaşıyan bir uzviyet olduğunu haykırıyor.

Artık on dokuzuncu asrın birinci yarısından sonra Avrupânın cenup doğusunda, merkezinde, cenubunda o zamana kadar millî birliklerinden mahrum kalan birçok memleketlerin tarihî dileklerine kavuştuklarını görüyoruz: Romanya, Yunanistan, Sırbistan istiklâllerini elde etmişlerdir; Bulgaristan muhtariyete nâildir. İtalyada Cavour'un dehası parlıyor. Onun politikasile Victor Emmanuel Napoli krallığına geçiyor ve Papa'nın memleketlerine sahip oluyor. İtalyan vahdeti ve nihayet Românın fethi bir hakikat olmuştur. Almanya'da Bismarck Prusya kralının imperatorluğu altında büyük birliği kuruyor.

On dokuzuncu asrın sonlarında milliyetçilik, artık yalnız tarihî bir kader ve millî bir heyecan değil, bir ilim sistemi ve kaide haline gelmeğe başlamıştır. Yirminci asırda bilhassa geçen dünya harbinden sonra bu tarih hareketinin ne büyük zaferler elde ettiğini gördük. Bunların başında Türk istiklâl Harbi gelir.

Milliyet fikri tarihin İlkçağlarında bir tohum, Ortaçağlarında bir fidan, zamanımızda gölgesini bütün dünyaya salan bir ağaç halindedir. Tarih, bu ağacı devirmek için onun köküne vurulan her baltanın kırıldığını gösteriyor. Çünkü bütün tarih boyunca insan topluluklarının en büyük özleyişi tam ve müstakil bir milli taazzuva kavuşmaktır. İnsan fâni ferdiyetinin üstünde kendisini müşahhas bir gerçeklik halinde yaşatacak bir ideale sarılmakta ölmezliğinin sırrını bulmuştur.

Felsefe ve Milliyetçilik

Bütün felsefe tarihinde, hayatı izah eden birbirine zıt iki fikir görünür. Bunlardan biri canlı varlığı cansız maddenin fiziko - şimik hâdiselerine irca eder. Hayat, maddeden ve onu terkibeden atomların hareketinden müstakil bir prensip değildir. Felsefede *mekanizm* adını alan bu görüş, hayatın bütününü maddenin parçaları ile izah eder. Bunun zıddı olan fikre göre hayat maddeden ayrı bir prensiptir ve fiziko - şimik unsurlarına irca olunarak izah edilemez. Hayatın bütün ile onu terkibeden madde unsurları arasında öyle karşılıklı bir münasebet vardır ki parçalar bütüne bağlı olmadan varolamazlar. Hayat bir makinenin hareketine benzemez. Makinede parça, bütününden ayrı da mevcut olduğu halde, canlı varlıklarda, meselâ ağaçta yapraklar ancak ağaçla beraber yaşyabilirler. Felsefede *vitalizm* adını alan bu görüşe göre parçaların hayatı bütünün hayatına tabidir, parça bütünün emrindedir.

Minnacik atomlardan koskocaman güneş sistemine kadar her varlık bir topluluk *association* halindedir: Bir hücre, bir yaprak, bir ağaç, bir insan ruhu, bir aile, bir kilise, bir sendika, bir ilim cemiyeti, bir millet... hep birer topluluktur; her birinin parçaları, iş bölümü ile, ayrı ayrı, bazan da birbirine zıt fonksiyonlara sahiptirler; fakat her topluluğun kendi has bütünü, parçalarına müşterek bir varlık veçhesi verir. Bir uzviyetin unsurları da, ne kadar çeşitli ve birbirile ne kadar mücadele ha-

linde olursa sısun, bütünü'n hayatına yardım eder ve bu bütünü'n emrinde, onun hayatını muhafazaya ve idameye çalışır.

İlimlerin yeni buluşları parçalardan bütüne giden *mekanist* görüşten ayrılmakta, bütünden parçalara giden *vitalist* görüşe sarılmaktadır. Gramerde bile eski Yunan ve Roma zamanındanberi cümle teşkiline yarıyan unsurların, isim, sıfat, zamir ilâh., gibi kelime bölümlerinin tasnifile başlıyan eski tahlilci usul terkedilmiş ve yerine Alfred Brunot, Meillet, Vendryès gibi en büyük lisaniyatçıların müjdecisi oldukları terkipçi usul gelmiştir. Yeni gramer, kelime parçasından cümle bütününe (sintaksa) değil, cümle bütününden kelime bölümlerine giden bu terkipçi usulü kabul eder. (*Yeni bir gramer metodu hakkında lâyiha - Ahmet Cevat Emre - Maarif Vekâleti neşriyatından.*)

Psikoloji de klasik tahlil ve tasnif metodunu terketmiştir. Gerek *Behaviorisme*, gerekse *Gestalt* ve *synthèse* psikolojileri, şuurlu ve şuursuz her ruh vakiasının bir sentez (terkip) mahsulü olduklarını ve ruh hayatının hiçbir yerinde *unsurlara* varılmadığı için ruh hayatında sentezin mutlak bir kanun sayılması lâzım geldiğini belirtirler. Bu ruh bütünlüleri, daima, parçalarını teşkil eden ruh unsurlarının yekûnundan *fazla ve başka* bir şeydir. (*Dwelshauvers'den M. Şekib Tunc'un tercüme ettiği Psikoloji - Maarif neşriyatından.*)

Hekimlikte de insan vücudu denilen çapraşık ve mürekkep varlığın bütününe ait şartları ihmal ederek hep parçalar, tahlil unsurları üstünde kalan eski metot yıkılmaktadır. Alexis Carrel'in *L'Homme cet inconnu...* isimli meşhur kitabı, Paul Tournier'nin *Médecine de la personne* gibi eserlerle büyük bir inkilâp hareketi doğurmuş, Pariste insan vücudunun bütününe ait vasıfları araştıran yeni bir enstitü açılmıştır.

Sosyolojinin ve biyolojinin de esasen bu topluluk

bütünlerine dayanan ilimler olduğunu evvelki makalelerde izaha çalışmıştık. Artık bütünün vasıflarını ve şartlarını parçalarda arıyan klâsik tahlil metodu yerine her ilim şubesinde ve felsefede mecmu heyetlerin, toplulukların, bütünlerin kanunlarını arıyan ve inceleyen, terkipler üstünde düşünen yeni usuller hâkimdir.

İçtimaî inkılâplarda da bu görüşün zaferlerine şahit oluyoruz. Cemiyetleri fertler arasındaki riyaî topluluktan ibaret sayan ve "ekseriyet," gibi kemmi bir prensibe dayanan ferdiyetçi liberalizmin mekanik görüşü yıkılıyor; cemiyetlerin makine gibi parçalardan kurulan ve insan idaresile vücut bulan sunî varlıklar değil, uzviyet gibi bütününü ve parçaları aynı zamanda teşekkül eden, parçaları bütünün emrinde ve istikametinde gelişen *tabîi* varlıklar olduğu anlaşıldığı için, geçen cihan harbinden beri yapılan inkılâpların hepsi tek şefli, tek partili ve *totaliter* bir cemiyet bünyesi doğurdular. Bu harb içinde liberal demokrasilerin de resmen bu bünyeye doğru istihale ettiklerini, harbden sonra daha temelli bir inkılâp geçirmek yoluna girdiklerini görüyoruz.

Bilhassa cemiyetlerin hayatında *mekanist* görüşün tam bir iflâsa yuvarlandığına zerre kadar şüphe yoksa da felsefi sistemlere has olan mücerret mefhumları daha ihtiyatlı kullanmaktan alınacak dersler ve faydalar da yok değildir. Hakikatte *mekanizm* ve onun antitezi gibi görünen eski ve yeni *vitalizm* arasındaki ziddiyet zahiridir. Çünkü mekanizmin bütün prensiplerini kabul eden vitalizm, onu ihtiva etmek suretile aşmıştır: Hayat hâdiselerinde fiziko - şimik unsurların rolünü bittabi inkâr etmez; bunların faaliyetile hayat arasındaki sıkı münasebeti elbette kabul eder; fakat hayatın bu unsurlarlardan müstakil bir prensip olduğuna inanır. Şüphesiz insan vücudu bir makineye benzer; fakat makineden ibaret değildir; onu işleten hayat cevheri, hücreye varınca ya kadar en küçük parçasının bile varlık şartıdır. Fonksiyon bakımından makineyi andıran ve mekanistleri hak-

lı çıkararak insan vücudu, hayatın prensipi ve mahiyeti bakımından onların izahını kifayetsiz bırakmaktadır. Bu boşluğu vitalizm doldurmuştur. En büyük mekanistler de bunu kabul ederler. Meşhur *Claude Bernard* der ki: "Eğer vitalistler canlı varlıkların kaba maddede bulunmayan ve kendilerine has tezahürler gösterdiğini iddia ediyorlarsa onlarla beraberim. Filvaki ben de kabul ederim ki hayat tezahürleri yalnız fiziko - şimik hadiselerle izah edilemez., *Intr. à l'ét. de la méd. exper. 2 nci parti, beşinci fasıl.* Böylece mekanizmi de içine alarak onu aşan vitalizm bir nazariye ve bir antitez olmaktan çıkarak tam ve kusursuz bir hakikat sistemi haline gelir.

Parça bütünüün emrinde olunca, sosyal topluluklarda bütünüün vasıflarını hep millî müessese ve ananelede görüyoruz: Lisan, estetik, ahlâk ilâh... Bugün millî karakterden mahrum hiç bir içtimai gruba tesadüf etmiyoruz. Zevale mahkûm bir iki istisnasile bütün siyasi birlikler, millî birliklerdir. Her yerde millî camianın hürriyet ve menfaatlerini fertlerinkinden üstün tutan idareler kuruluyor ve parçaları bütünüün emrine veriyor. Bugün sonuna vardığım ve herkesin anlaması için mümkün olduğu kadar sadeleştirmeğe çalıştığım "İlim karşısında milliyetçilik," serisinden çıkan açık netice şudur ki, tarihin yaman bir tecellisi olarak, büyük dâvamız lehine, ilim, felsefe ve realite birbirine sarılıyor. İşte yeni dünya bu eşsiz ve güzel kucaklaşmadan doğmaktadır.

Millet ve Halk

Hukukî ve siyasi mânasile millet, coğrafya hudutları müşterek, resmî lisanı ve kanunları müşterek, sayışı fetihlerle çoğalıp yabancı devletlere arazi terkile azalan, tebaa dediğimiz insanların yekûnudur. Sosyolojik mânasile millet yalnız tâbiyet ifade etmez. Milletın fertleri arasında, aynı coğrafya hudutlarının, aynı lisanın ve aynı kanunların vücade getirdiği *mekanik* ve *statik* vahdetten fazla olarak uzvî mükemmellikte bir bütünün, parçalarına sari ve cemiyet müesseselerini doğuran bütün harsî vasıflarının da müşterek olması lâzımdır. Birinci mânasile, coğrafi hudutlar içinde yaşayan halk ve yalnız bu halk, millettir; ikinci mânasile, bir milletin coğrafi hudutları dışında yaşayan ve yabancı bir devletin tabiiyeti altında bulunan fertleri de millî câmiaya dahildir.

Türk ve Fransız lisanları bu iki mefhumu birbirinden ayırmaz ve ikisine de *millet* adını verir. Almancada da "millet," kelimesinin karşılığı, fransızcada olduğu gibi "Nation," dur ve milliyetçilik mefhumu "Nationalismus," kelimesile ifade edilir. Fakat Alman sosyolojisi, milletin bu iki mânasını birbirine karıştırmamak için başka bir kelimeye, türkçedekinden ve fransızcadakinden daha geniş bir mâna verir. Bu kelime "Volk," dur ve Türkçede *halk*, fransızcada *peuple* mânasına gelir. Her iki dilde de bu iki kelimenin başka bir karşılığı olmadığı için "Volk," mefhumundan Almanların anladığı mânayı tamamille ifade etmek mümkün olmaz.

Alman mütefekkirleri sırf bu mefhumların birbirine karışmasını ölçmek için eserler yazmışlardır. Çünkü bun-

ların biribirine karışması, halkın zihninde Almanlık idealinin vuzuh kazanmasına engel olacaktı. Bu ideal Almanyanın coğrafi hudutları dışında ve yabancı devletlerin tabiiyetinde yaşayan Almanları da milli camia içinde görür ve Avusturyada, Sudetlerde, Polonyada yaptığı gibi, ergeç ötekileri de siyasi hudutları içine almaya özer. Bunun için milletin hukuki ve siyasi mânasını içtimâisinden ayıracak bir kelimenin hayatiyetini artırmak lâzım gelmişti.

Bu kelime, *Volk*, ilk unsuru kan ve tâli unsuru toprak olan bir tabiatın emrinde teşekkül etmiş canlı bir bütün ifade eder ki coğrafya hudutları onu parçalayıp öldüremez. Hep bu geniş Volk mefhumu içine giren Alsas - Loren Almanile Polonya Almanı, Prusya veya Bavyera Almanı arasında millî kıymet farkı yoktur.

Bana öyle gelir ki Alman fikir adamlarının bilhassa yenilerinin bu "Nation = Millet," ve "Volk = Halk," kelimelerine izafe etmek istedikleri mânalar, ilmi olmaktan ziyade nominalist bir endişe mahsulüdür. Aksi de yapılabilirdi. Hukuki ve siyasi mânasile millete "halk," içtimâî manasile halka "millet," denebilirdi. Nitekim Fransız ve ondan müphem Türk sosyolojisi, halka değil de millete bu geniş mânasını vermiştir. İki telâkki arasında bir mâna tezadı yok, sadece bir "terminoloji = istilâh sistemi," farkı vardır.

Kelime aynı da olsa, "millet," in delâlet ettiği birbirinden çok farklı iki mefhumu bizim de biribirine karıştırmaktan sakınmamız lâzımdır. Bu kelimeyi yalnız hukuki ve siyasi mânasile alacak olursak, yabancı memleketlerde yaşayan öztürkleri tamamen yabancı saymamız lâzımgelir, ki bu takdirde, Yunanistanla yaptığımız mübadele ve diğer memleketleri de içine alan göçmen politikamızı inkâr etmiş oluruz.

Hiç şüphesiz millî câmiamızın hudutları, siyasi coğrafya hudutlarımızdan ibaret değildir. Büyük bir milletin çocukları olmak gururunu toprağın üstündeki itibarî bir

çizginin kuşağı ile boğamayız. Bir milletin tarihi coğrafyasının içine hapsedilemez; öyle olsaydı mekteplerde okutduğumuz tarihi yeni baştan yazmamız lâzımgelirdi. Türk milleti Sultan Osmandan çok evvel doğdu ve koskoca Osmanlı imparatorluğunun hudutları bile onun millî hudutlarını kuşatacak bir genişlikten mahrum kaldı.

Sınır-dışı ve Sınır-İçi Türklerini hep "millet," kelimesi ile ifadeye devam etsek bile bu kelimenin yalnız ikincilere münhasır olmadığını hiçbir ân unutmamalıyız.

Almanca *Volk* kelimesi Fransızca *peuple* kelimesinden başka bir karşılık bulamıyor. Fakat bizde buna "halk," kelimesinden başka bulunabilecek bir karşılık daha vardır: Kavim. Meşhur Macar Türkiyatçısı Vambery, bütün şimal ve şark Türkleri hakkındaki büyük eserinin adını *Türkenvolk* koymuştur ki, tercüme edilmesi lâzım gelse - ki bütün kitabın tercümesi şarttır! - buna "Türk halkı" değil, "Türk kavmi," demek elbette daha doğru olurdu.

Fakat sosyoloji dilimizde, "millet," ve "milliyet," milliyetçilik, tâbirleri o kadar yerleşmiştir ki bunları değiştirmektense geniş mânalarını kavramakla iktifa etmek belki daha doğru olur; hattâ en doğrusu, yarınki nesillerin seve seve benimsemiyeceklerini bugünden hiç kimsenin temin edemeyeceği "ulus," kelimesini geniş millet mefhumuna karşılık olarak canlandırmaktır. Tarih ve dil inkılabımızın bu kelimededen anladığı mâna da, bütün dünya Türklüğünü içine alan bir genişliğe sahip değil mi?

Millî Ahlâk

İnsanî ahlâk, başkasına zarar veren hareketleri yapmamak, fayda veren hareketleri yapmak gibi en sade prensipine irca edilebilir. Böyle bir ahlâk, her tek adamdan, başkasını ziyana sokabilecek her türlü menfaat ve keyiflerinden vazgeçmek fedakârlığını ister; bu kadar da değil: Başkasına fayda veren hareketleri yapabilmesi için ondan bazan hayatını feda etmeğe kadar gitmesini de bekler.

Bu kendine kıymak iradesi, arzularının ve ihtiraslarının cazibesine esir doğan insan için katlanılması öyle zor bir işkencedir ki, eğer yaşamının keyiflerine baskın çıkan bir idealin cazibesi olmazsa hiç kimse nefsinin sayısız ve arsız istekleriyle başedemez. İnsanın teldolaptan ciğeri kapıp kaçan kediden canavarlara varıncaya kadar bütün hayvanlardan farkı bu ideale sahip olmasıdır.

Fâni hayatının dışında hiç bir mâna bulmıyan adam, bir daha görmeyeceği bu dünyanın bütün lezzetlerine kavuşmayı bir felsefe haline bile getirmiştir:

İç bâde, güzel sev, var ise aklü şuurun

Dünya var imiş ya ki yok olmuş, ne umurun

İnsanın bu hayvanca varlık telâkkisinden kurtulması ona, öldükten sonra madde halinde değilse bile hiç olmazsa mâna halinde devam edeceğini vadeden bir ideale inanması ile mümkün olur.

Aile, zürriyet halinde devam ümidini verdiği için insanın benciliğini (hodgâmlığını) epeyce azaltmıştır. Aile-

sine karşı herkes az çok fedakârdır. Fakat bu sefer de tek adamın benciliği yerine bir aile hodgâmlığı geçer. Herkes şefkatinin, merhametinin ve fedakârlığının en büyük payını kendi yakınlarına ayırdığı için sosyal ahlâk yine tam olarak teşekkül etmez.

İnsana ebedilik imanını en çok veren duygu Allaha inanması olmuştur. Payen devirlerde bile ahlâk, Eflâtûnun hayrı âlâsı gibi ilâhiyatçı görüşlere dayanır. Ortaçağın dinleri ebedilik, imanını daha mazbut ve ortamalı akidelere bağlamıştır. Bu dini ahlâk, din ile dünya işleri ayrılıncıya kadar, yani onsekiz asır yaşadı.

Fransız ihtilâlinde sonra onun yerini almak isteyen lâik ahlâk insana ebedilik imanı veren cazibeden mahrumdu. Bunun için her buhran geçirdikçe ya dinî ahlâka veya millî ahlâka tutunarak ayakta durabiliyordu. Onun bu zaafı Allahsız kalan Avrupa ve Amerikanın ahlâkça soysuzlaşmağa başlamasile neticelendi. Büyük kapitalizm yeni doğmuştu. Bununla bir arada doğan kazanç hırsının iktisadî sebeplerini iki sene evvel Cumhuriyette çıkan bir makalemde şöyle izah etmiştim :

“Kapalı millî hudutlar yıkılmış ve yerine, millî hudutlar kaldırılarak, şahsî teşebbüsün alabildiğine kazanç elde edebileceği, dünya ölçüsünde geniş bir istismar meydanı açılmıştı. Bu imkânın kafalarda yaptığı inkılâp, artık derebeylik ve monarşi tahakkümünü çoktan yıkan fertlerin teker teker hür olmaları idealidir; ahlâkta yaptığı inkılâp da, bu hürriyetin sarhoşluğile, fertlerin, tabiatlerinde uyuyan en aşağı insiyaklarla harekete gelerek altın peşinde, kazanç peşinde, umumî menfaatleri hususî menfaatlerine feda edecek bir hodgâmlığa düşmeleridir. O derecede ki, bütün kıymetler para kazanmanın bir vasıtası haline gelmişti. Herşeyin ölçüsü para: Şu fikrin on paralık haysiyeti yoktur; o kadının gözleri milyon değer; bu tablo on bin lira kıymetindedir; filânın ciğeri beşpara etmez; bir fikir adamı bile kazandığı para nispetinde iyi düşünür. Halbuki eski çağ veya feodalite edebiyatında

zenginlerin hicvedilmesine sık sık raslanırdı. Plütark, Çi-
ceron zamanında serveti sayesinde iktidara geçen Kras-
süs'ü tezyif etmişti.,,

Eğer bu soysuzlaştırıcı kazanç ahlâkının peşinden
millî ahlâk yetişmeseydi günün birinde namustan ve vic-
dandan bahsetmek ayıp olacaktı. Daha şimdiden bunun
enayilik telâkki edilmeğe başlandığını da görmüyor muyuz?

Millî ahlâk, ilk çağlarındanberi, vatan sevgisi ve
kahramanlık ahlâkı halinde vardı. Fakat sosyolojinin
milliyetçiliğe bir ilim haysiyeti ve akide sağlamlığı ver-
mesi geçen asrın sonunda mümkün olmuş, milliyetçi re-
jimler de bu asırda, geçen Cihan Harbinden sonra doğ-
muştur.

"İlim karşısında milliyetçilik,, adlı makale serisinde
izaha çalıştığım gibi, sosyoloji ve psikoloji, insan "ben,,
inin en son tahlilinde cemiyetin tesirlerini bulur. Fikir
hayatının ilk safhasında şiddetli bir ferdiyetçi olan *Mau-
rice Barrés* Fransanın en büyük milliyetçilerinden biri ol-
duktan sonra aynen şöyle demiştir :

*"Ben ciddi bir tahlile vurulduğu zaman yok olur ve
yerini, fâni mahsulü olduğu cemiyete bırakır... Başlangıçta
hür olmaktan büyük bir gurur duyan düşüncem, nihayet,
ben doğmadan çok evvel ona bütün inceliklerine kadar
emreden bu toprağa ve bu ölümlere bağlıdır.,,*

Böylece ferdi düşünce ölenlerin fikirlerini devam
ettirdiği gibi, sahibi öldükten sonra da, millî camiai çinde
yaşayan dirilerin zekâlarında devam eder.

İster ilâhî, ister içtimai mânada ebedî olmanın ilk
şartı millî olmaktır. Bu ideal, ferdin, millî müdafaa için
icabında seve seve canını verebilmesi mucizesini doğuran
kahramanlık ahlâkının da cazibe merkezidir.

Bunun için millî ahlâk olmıyan yerde ahlâk yoktur.

Doğan Dünyanın Müjdecisi

İlim objektiftir. Hâdiseler arasındaki münasebetleri incelerken, tahlil ve terkinlerine hiç bir temayülün müdahalesini istemez; hiç değilse elinden geldiği kadar böyle olmak ilmin şaşmaz prensipidir. Bir ilim olmak haysiyetiyle sosyoloji de, cemiyet hâdiselerine ait gerçeklikleri ne iseler öylece anlamaktan ve kabul etmekten başka hiç bir gayenin emrinde değildir. Ne siyasî, ne millî.

Gökalp'ın inandığı ve istidlâllerine temel olarak aldığı Durkheim sasyolojisi de, neticelerinden başkalarının çıkardıkları manalara lâkayttır; ne istikbali haber verir, ne de milletlere istikametler gösterir. Bu, ilimlerin değil, onların donelerinden hareket eden siyasî ideolojilerin işidir.

Gökalp, ilmin âlimden istediği objektif görüşe sahip bir sosyolog değildi. Sosyolojide kendine has ve orijinal hiç bir çalışması ve buluşu yoktur. Gökalp, Durkheim sosyolojisinin verimlerini Türk tarihine ve Türk cemiyetine tatbik ederek ondan millî ve siyasî istikametler çıkmış bir ideolog'dur.

Gökalp'ı bir sosyoloji âlimi gibi anlamağa kalktıımız anda önümüze çıkan adam, Durkheimin alelâde bir müterciminden başka birşey olmaz. Fakat Gökalp'ı bu

sosyolojinin verimlerinden Türk dünyasına, hattâ garp dünyasına ait istikametleri bulup çıkarmış bir cihan telâkkisinin öncüsü gibi anladığımız anda karşılaştığımız adam, görüşünün ufukları ilmin çerçevesini kat kat aşan ve hocası Durkheimi fersah fersah geride bırakan büyük bir mürşid ve müjdecidir.

Gökalp bugün doğumuna şahit olduğumuz dünyayı çeyrek asır evvel gördü ve müjdelendi. Bu dünya, milliyet dünyasıdır. Çeyrek asır evvel, Gökalp, "Milliyet mefkûresi," adlı makalesinde "Sosyalizm, diyordu, diğer küçük mefkûreler gibi milli mefkûrenin bir muavini mevkiinde kalacaktır. Avrupa milletlerinde sosyalizm ailedem kuvvetlenmekle beraber, muharebe zamanlarında mevkiini millî mefkûreye bıraktığını görüyoruz. Siyasî muharebelerden sarfınazar, hattâ yalnız iktisadiyat sahalarında bile, sınıf mefkûresi, milliyet mefkûresinin bir ta, bîdirdir. Lisan, içtimâî hayatın zemini, maneviyetin nesciharsin ve medeniyetin temelidir. O halde - hangi zümreye ve hangi faaliyete ait olursa olsun - istikbaldeki bütün içtimâî cereyanlar gerek doğrudan doğruya, gerek dolayısıyla daima lisanî zümreyi tekâsûf ettirecek ve her buhrandan mutlaka - daha zinde ve daha kuvvetli bir surette - milliyet mefkûresi fevran edecektir."

Bu peygamberce istidlâlin uzağı ne derece doğru gördüğünü sonraki hâdiselerle kontrol edelim. İlk ve en büyük hâdise: O makalenin yazıldığından bir iki yıl sonra mütareke devrinde, Türk tarihinin en büyük buhranından doğan millî zaferi ve bu inkılâbı yapan sınıf değil, milleti. Aynı yıllar içinde bizimkinden pek başka şartlar altında doğan ve şüphesiz bizimkinden birçok ayrı vasıflara sahip İtalyan inkılâbı da, büyük harpten sonra ayaklanan sınıf ideolojisini tepeleyerek onu milliyet idealinin emrine verdi. Artık Almanya'da, Macaristanda, Portekizde, İspanyada ve bugünkü Fransaya kadar her yerde, nihayet bütün sınıf ihtilâlleri tepelenerek, Gökalp'ın tahmin ettiği gibi "Milliyet mefkûresinin tâbii, haline getirildi ve

"Her buhrandan - daha zinde ve daha kuvvetli - milliyet mefkûresi fevran etti., Büyük harpten sonraki Avrupa tarihinde, müstesna olarak bile, bunun aksine bir tek, bir tek, bir tek misâl gösterilemez.

Bu kadar da değil: Gökalp'ın çeyrek asır evvel bütün yazılarını dolduran fikir kökleri, sonradan, Avrupa'nın bütün millî ihtilâl partilerinin programlarına ve nâzım fikirleri arasına kelimesi kelimesine geçti: "Hak yok, vazife var,, "Fert yok, cemiyet var,, "Ferdiyet yok, şahsiyet var,, "Âmme menfaati hususî menfaatlerin üstündedir,, "İcapettiği zaman aile kendini hırfet ocağına (Korporasyona), ocak ta kendini devlete feda etmelidir.," "Hak milletin, şan onun - Gövde senin, can onun - Sen öl ki, o yaşasın - Dökülecek kan onun, "İnsan bir ferdiyet olduğu için değil, bir şahsiyet, (millî bir şahsiyet) olduğu için izzete ve şerefe maliktir.,

Bu fikirler şimdi bütün Avrupada millî inkılâp bayraklarının üstünde dalgalanıyor. Gökalp'ın garp dünyası için en az çeyrek asır önce müjdelediği bu neticeler büyük Türk dünyası için de, şimsek hızile gerçekleşme yolundadır. Çünkü onun bir sözile bitireyim : "Türkler her asrın yeni insanlarıdır. Bundan dolayıdır ki yeni hayat bütün gençlerin anası olan Türklükten doğacaktır.,

IDEAL

İdealsiz Adamı Çeviren Boşluk

Nietzsche zahitlerin idealinden bahsederken (*La généalogie de la Morale* s: 282 - 284) bundan mahrum olan hayvan - adamın mânasızlığını belirtir. "İnsan niçin yaşıyor?", suali, "asetik,, idealden mahrum olanlar için cevapsızdır. Bunlar insan kaderinin peşinde şu ümitsiz nakaratın çınladığını duyarlar: "Nafile!,, İdealsiz insanı "büyük bir boşluk çeviriyor, bu insan kendisini teyit etmeyi, tefsir etmeyi, ikrar etmeyi bilmiyor, hayatın mânası problemi önünde ızdırap çekiyor.,, Fakat bu idealsiz adamın en büyük meselesi ızdırabın kendisi değildir. "O, daha ziyade niçin ızdırap çekmeli? sualine cevap vermemenin azabı içindedir. Hayvanların en cesuru ve ıztıraplara en dayanıklısı insan, ıztıraptan ıztırab olduğu için kaçmaz: Hattâ onu arar bile; elverir ki varlığının hikmeti ve bu ıztırabın sebebi kendisine gösterilsin.,, Fakat zahitlerin ideali sayesinde "ıztırab izah edilmiş oluyor, büyük boşluk doluyor, her türlü nihilizm üstüne kapılar kapanıyor. Hayatın bu tefsiri hiç şüphesiz yeni bir ıztırab getiriyor, eskisinden daha derin, daha mahrem, daha zehirli, daha öldürücü bir ıztırab, çünkü bir hatanın cezası yerine geçiyor.. Fakat bütün bunlara rağmen selâmet de getiriyor, çünkü artık insanın bir mânası var, artık "Rüzgârın koğduğu bir yaprak, tesadüfün zeki bir oyuncağı, mânasız bir varlık değil o, artık bir

şeyler *istiyebiliyor.*, ve böylece insanın iradesi, “Hiç olmazsa irade kurtulmuş oluyor. Beşerî ve daha ziyade “hayvanî,, ve en ziyade “maddî,, olan her şeye karşı za- hitlerin bu kini; sanslardan, hattâ akıldan bu nefret; sa- adetten ve güzellikten bu korku; görünüş, değişme, oluş, ölüm, ceht, hattâ arzu olan her şeyden bu kaçmak arzusu, bütün bunlar, anlamağa cesaret edelim, bir *yok olma iradesi*, hayata bir düşmanlık, hayatın esaslı şartla- rını kabulden çekinme ifade eder; fakat bu hiç olmazsa bir *irade* dir ve öyle kalacaktır. İnsan yokluğun iradesi- ne sahip olmayı, hiç bir şey isteyememeğe daima tercih ediyor.,”

Nietzsche bu satırları yazdığı zaman (1887), milliyet- çilik henüz bir akide haline gelmemiş olduğu için, geçen asırları dolduran *ascétique* = zühdî idealin yerine *millî* idealin geçmeğe namzet olduğunu bilmiyordu. Bugün uçak ve denizaltı kahramanlarının, savaş meydanlarında vurulanların ölünceye kadar yüreklerini dolduran ve çarptıran mâna, ferdin cüce varlığından duyulan tiksinti içinde, milleti yaşatmak için, insanın — canına varıncaya kadar — nefsine ait bütün kıymetleri top yekûn feda et- meğe hazır olması iradesidir. Bu irade *bütün selâmeti ve ebediliği* uğruna ferdin kendine kıymakta, şehveti göl- gede bırakan bir keyif duymasından ileri geliyor. Ve bu irade. öylesine bir *millî ideal* hamlesi ki, taşıyanını ölü- me bile fırlatıp atsa, peşinden büyük milletler ve mede- niyetler yükseltiyor. Buna inanmıyan ve kendisinde bu kahraman yapısı bulunmıyan asker, ana vatan kıyıların- dan binlerce mil uzakta, denizin yüz metre derinliğinde, ciğerini sun’î balon havasile şişirerek, bir düşman gemi- sini torpillemek aşkile nefsine ait bütün tadları ve onun hülâsasından başka bir şey olmıyan canını tehlikeye at- maz; ordunun daha az tehlikeli hizmetlerine koşar. Çün- kü insan, Sophokles’in cümleleriyle “Karanlık denizlerin üzerinde, fırtınalı lodos rüzgârları ile kabaran dalgaları aşarak, gürültüler arasında yoluna giden insan.,, “Şu

çok bilmiş insan, gamsız kuş sürülerini, ormandaki yırtıcı hayvanları, denizdeki türlü mahlûkları ipten örülmüş ağlarla tuzığa düşüren insan,, , “Dağın yabani hayvanını zekâsile yola getiren ve altın yelesi başına koşum, ve kimseye râmolmıyan dağ boğasının boynuna boyunduruk geçiren insan,, , Nietzsche'nin dediği gibi ıztıraptan da, tehlikeden de, ölümden de kaçmaz; elverir ki ona bu fedakârlığının ulvî sebebi izah edilsin. İnsan ki hayvanların en cesuru, insan ki Allaha en yakın kul, en yaratıcı ve en kahraman, Okyanusların dibine iner ve stratfosferlerin üstüne fırlar, yaşatmak için yaşar ve yaşatmak için ölür. Fakat ona ekmek ve ideal veriniz, ekmek ve ideal, ideal, ideal!

Millî Cemiyetlerde İdeal

İdeal *ferdî* mânasile *varılması* özlenen herhangi bir *gaye*'dir

İctimaî mânasile ideal, gelecekte varılması özlenen ve tasarlanan, meçhul yarınlara ait bir *hayal* değil, taze ve dolgun bir millî *şuur* hali, cemiyetle fert arasındaki gizli telleri seslendiren bir sosyal uyanış, tastamam bir *realite*'dir. *İztimaî* mânasile ideal, millî *şuurun* *ferdî* *şuurumuza* dolması, *ben'imizi* *biz'in* *iştihakları* ve heyecanlarıyla doldurmasıdır. Burada artık habire peşinden koşulan ve bir türlü varılamıyan bir serap yok, her an aşılabilir bir merhaleden yeni bir merhaleye doğru koşma ve kavuşma vardır.

İctimaî ve millî mânasile ideal, cemiyete zararlı, hattâ sadece faydasız, nafîle *ferdî* isteklerimiz yerine *ictimaî* isteklerimizi dolduran millî *şuur* zenginliğidir. Bu her an tazelenen dolgun *şuur* hali içinde artık niçin yaşadığımızı biliyoruz: Eger evleniyorsak, bu yalnız şu güzel kızın gözlerine vurduğumuz için değil, yalnız ev hayatının disiplinine kavuşmak için değil, bunların ve buna benzer *ferdî* keyif ve menfaatlerden evvel, cemiyette bir aile hücresi daha kazandırmak, nüfusu çoğaltmak, memlekete yeni kuvvetler ve millî hayata yeni hayatlar katmak içidir. Eger ticaret yapıyorsak, bu yalnız para kazanmak için değil, ondan evvel memleket istihsalini, paramızın kıymetini, millî serveti çoğaltmak içindir. *Ferdî*

hareketlerimizin en büyüğünden en küçüğüne kadar hepsinde bir millî menfaat hesabı vardır: Şu köşevi dönüyorsak, şu dostla sevişiyorsak, şu gazeteyi okuyorsak, şu tiyatroyu seyrediyorsak bunların hep memlekete faydalar temin ettiğine emin olduğumuz içindir. Hattâ yemek, içmek gibi uzvi faaliyetlerimizin de gayesi millîdir. Bir milletin uzvu olmazsak hayvanlaşacağımızı biliyoruz; bir milletin uzvu olmamanın mümkün olmadığını biliyoruz; ferdî hayatımızın millî hayatımızla kaim olduğunu biliyoruz; ferdî hayatımızın *fâni*, millî hayatımızın *bâkî* olduğunu biliyoruz; millî hayatımızın devam edebilmesi için ferdî hayatımızı onun emrine vermek lâzım olduğunu biliyoruz.

Liberal demokrat cemiyetlerde bu millî şuur, sükûn ve refah zamanlarında uykuya dalar, harp, ihtilâl ve buhran zamanlarında uyanır. Sükûn zamanlarında fertlerin çoğu, ancak aile ve dost kadrosu içinde sosyal hayatlarını yaşarlar; bütün fedakârlıkları kendi yakınlarına inhisar eder; kendilerinin ve yakınlarının saadetinden başka bir şey düşünmezler. Millî şuurlarının memlekete şamil tarafı derin bir uyku içindedir. Fakat Gökalp'ımızın izah ettiği gibi: Millet'in hayatı büyük bir tehlike ile tehdit olunduğu, cemiyet büyük bir hamle ile kendisini kurtarmağa azmettiği galeyanlı dakikalarda, *cemiyet bu derin uykudan birdenbire uyanır*. Fertler bu esnada kendi menfaatlerini, şahsî arzularını, gailelerini unuturlar. Hepsinin ruhunda yalnız müşterek bir beyecan, müşterek bir ihfiras hüküm sürer.

"... Bu galeyanlı anlarda fertler son derece fedakâr olurlar. Bundan başka onların ümitleri, azimleri, metanetleri de fevkalâde şiddet kazanır. Bu anlarda nice sakin adamlar kahramanlıkta, nice bedbinler nikbinlikte, nice meyuşlar ümitvarlıkta nümune olmuşlardır. Bu anlarda bütün ruhlarda sari ve müstevli bir vecd vardır ki hepsini en tatlı saadet duygularına boğar.,,

Gökalp'ımızın - mürşidi *Durkheim* gibi - en büyük

eksigi, liberal cemiyetlere has olan bir hali bütün cemiyetlere teşmil etmesidir. Sükûn zamanlarında millî şuurun uykuya dalması liberal cemiyetlere hastır. Çünkü bunların sosyal yapıları ferdidir; bütün kanunları ve ananeleri ferdin selâmetini idealleştirir. Ancak harp ve buhran zamanlarında memleketin selâmetine ferdin menfaatleri feda edilir. Böyle cemiyetlerde millî şuurun uyanması için harp, ihtilâl ve buhran sarsıntıları lâzımdır. Liberal demokrasi "Hürriyet, sulh ve refah," afyonlarıyla sükûn zamanlarında, fertlerin millî şuurunu kendi elile uykuya yatırır.

Millî cemiyetlerin sosyal yapıları millîdir. Bu cemiyetlerde fert, refah mirasyedisi, Hürriyet sarhoşu ve sulh esrarkeşi değildir. Her mesele onun için millî davadır ve sükûn zamanlarında da o, bu dâvanın zaferi için uyanık durur. *Korporasyon* nizamı içinde mesleğini millî menfaat emrine veren teşkilâtta vazife almıştır. Hiç bir millî meseleye omuz silkemez. Çünkü sükûn zamanlarında da millet bir ordu halinde ve millî hayat, kansız, fakat galeyanlı bir mukaddes harp halindedir.

Millî adam sükûnu değil mücadeleyi, emniyeti değil tehlikeyi, politikayı değil kahramanlığı, uyusukluğu değil atılganlığı sever. Bu adamın gözünde sulh ve harp aynı şeydir: Bir kaç damla kan, ikisinin arasındaki iştihak, heyecan ve hedef birliğini ortadan kaldırmaz.

Millî adamın ideali her zaman uyanıktır; çünkü onun bütün hayatı bu ideal hayatından başka bir şey değildir.

Yatalak Cemiyetlerin Gençliği

İdealsiz cemiyetlerde, ihtiyar ve yatalak, uyusuk ve miymıntı cemiyetlerde gençlik, dâvasız ve teşkilâtsiz bir parazit sürüsüdür. Bütün ateş çağı, dinamizm ve kahramanlık çağı evle okul, kahveyle okul arasında geçen bu şaşkın ve âvâre yığınım başı omuzlarının arasına kaçmış, bakışları ürkek ve solgun, sesi kısıktır. Talimatnamelerin demir korsası, geçim zoru ve imtihan kâbusu içinde beyni karmakarışık bilgilerin ve ihtiyaçların antreposu haline gelmiştir. Bu yığın memleket dâvalarını alçak sesle konuşur ve hiç birinde faal rol almaz. Ona bir tek hedef gösterilmiştir: Diploma. Bunu ele geçirinceye kadar o, ezeli ana kuzusu, istiklâlinden mahrum, sosyal bir rol sahibi olmaktan mahrum bir tufeylidir ve... adam değildir. Umumî hayatın dışına atılmış, önünde köpüren büyük cemiyet denizinin kıyısında, *passif* ve *seyirci*, her birinde kendisinin büyük fonksiyonları olduğunu sezdiği sosyal dalgalanışlara fersiz gözlerle uzaktan baka kalmıştır.

Bu gençlik eline son diplomayı geçirdiği gün iş iş-ten geçer: Sekiz on yıllık otomat hayatı onda bütün hamle ve teşebbüs kabiliyetlerini kıran bir memur iradesi, intibak ve itaat ruhu teşekkül ettirmiştir. Hayat onun gözünde, yüksekliği insanın göğsü hizasını aşmıyan sıra sıra taş kemerlerin altında yeknesak, düz ve loş bir dehlizdir ve orada, bir kapı kulu, bir emir kulu sabrile, iki kat eğilerek yürümekten başka bir şey yapılmaz.

İdeal taşıyıcı büyük inkılâp cemiyetlerinde, fakat *samimî* inkılâp cemiyetlerinde gençlik, *dâvalı* ve *teşkilatlı*, dinamik çağının şuuruna ve memleket işlerinde — faal ne demek! — *en faal* role sahiptir: Millî davasının düşmanı olan bütün unsurlarla, bütün fikirlerle döğüşür. İnkılâbın dinamosu odur. Millî iradeyi ayakta tutan bütün enerjilerin kaynağı olduğunu, her memleket dâvasında yükselen sıcak ve büyük sesile daima hissettirir; varlığını her gün belli eder. Böyle cemiyetlerde gençlik, çocuklukla olgunluk çağı arasında bir köprü, fizyolojik bir istihale devresinden ibaret değildir. Sosyal bir âmildir ve kendine hâs büyük bir rolü vardır ki o da cemiyetin heyecan mihrakı olmak, ideal coşkunluğunu yaşatmak ve her an taptaze kalmaktır.

Faydacı ve pinti cemiyetlerde gaye ferdin kazan-cından başka bir şey olmadığı için hayat iki bölüme ayrılır: Hazırlanma devresi, kazanma devresi. Kültürün ve terbiyenin beşikten mezara kadar süren bir zekâ ve itiyat sistemi olduğunu unuttukları için, bu cemiyetler, gençliği bir hazırlanma devresi telâkki ederler. Bu devre bittikten, son diploma ele geçtikten ve hayatı kazanma devrine girildikten sonra, bir kaç meslek ve ihtisas kitabı müstesna umumî kültürün kapıları kapanır. Artık mektep bitmiş, meslek başlamıştır: gitsin okuma, gelsin kazanma. Sanki gençlik millî bünyenin ve sosyal uzviyetin faal bir parçası değildir; bu uzviyetin diğer parçaları işlerken o bütünün faaliyetine lâkayt, başını mektep kitabının üstüne sarkıtarak yıllarca *asosyal*, cemiyet dışı bir mahlûk halinde kalabilir; sanki insan cemiyet hayatına ilk gençliği bittikten sonra doğar ve o zamana kadar anavatanın şişkin karnında onun kanını emmeğe memur, henüz dünyaya gelmemiş, teşekkül halinde, şuursuz ve iradesiz bir mahlûktur.

Bu ihtiyar telâkkiye göre sosyal mânasile bir gençlik yok, fizyolojik mânasile bir gençlik vardır. Bu gençlik mektep dışında hep spora teşvik edilir. Mektebin di-

şında ona vadedilen tek şeref ve mükâfat, stadyumlardadır. Ruhun değil, topuğun, dizkapağın ve pazının gençliği kutlanır. Altın kupalara, çelenklere ve defne dallarına yalnız adale lâyıktır. Stadyumları dolduran bu gençliği ideal vecdile kaynıyan mitinglerde ve meydanlarda göremezsiniz. İhtiyar cemiyetlerde zaten bu fikir öfkesi, heyecan toplanmaları yoktur. Millî bayram günlerinde, zoraki birikmiş kalabalıkların önünde, her sene aynı tekerlemeleri geveleyen, kukla hatipler dinlenir. Bunların ne sesleri, ne zekâ ve muhayyileleri, ne iradeleri, yalnız yaşları gençtir. Gözlerinin önünde, tâyin edileceklerini umdukları memuriyetin küçük yağlı kuyruğu sallanır. Bu hayal bir kere hakikat olduktan sonra, kürsüde o hatibi göremezsiniz. Yerinde yeni bir kapı kulu namzedi vardır.

Böyle cemiyetlerin hayatı tehlikededir ve bunları kurtarmak için gençliği kurtarmakla işe başlanır. Bunun için büyük inkılâplar, büyük ve *samimî, samimî, samimî* inkılâplar gençliğe dayanır, onu teşkilâtlandırır ve millî taazzuvun düşmanı olan unsurlara ve fikirlere karşı, elinde bir ideal meşalesile, şahlandırır.

Şu mutlak hakikati hepimiz temel çivisile beyinlerimize çakalım : *Gençliği ayakta olmıyan cemiyet, yataktadır !*

Millî idealimiz Apartıman yaptırmak mıdır ?

Güzel Sanatlar Akademisine bir uğrayınız: Heykel Şubesi bomboş, Mimari Şubesi hıncahıncıdır. Çünkü Türkiyede heykeltraşlık Türk sanatkârına para getirmez; fakat mimar hem başkalarına, hem de kendisine apartmanlar yapan bahtiyar kişidir. Üniversitenin Dil - Tarih Fakültesi تنها, Tıp Fakültesi tıklım tıklımdır. Çünkü lisan veya tarih âlimi için, bütün ömründe üç odalı bir ev yaptırmak şansı pek az, doktor için apartımanlar yaptırmak şansı pek çoktur.

Birkaç idealist müstesna, yüksek tahsilin eşiğinde, istikbale nişan alan her Türk gencinin gönlünde bir apartıman yatıyor. Apartıman! Genç ve yaşlı, mimar ve doktor, esnaf ve avukat, tüccar ve memur, komisyoncu ve müteahhit, her şuurun altı ve üstü, boydan boya, silme apartıman kesilmiştir. Apartıman! Cimri parayı bunun için biriktiriyor, iş adamı bunun için taban tepiyor, avukat bunun için mahkemede coşuyor, doktor bunun için gözünü profesörlüğe dikmiş, vekilin treni gelmeden üç vapur evvel Haydarpaşaya damlıyor. Apartıman! Sabahleyin, yatakta mahmur gözler açılınca, uykunun rahaveti içinde erimiş vücudu kamçılaman ve obüs gibi sokağa fırlatan ideal: Apartıman! Bir tek varlık sebebi, yaşamamanın hikmeti, bahtiyarlığın temli, insanlığın gayesi, memleketin selâmeti, kâinatın sırrı: Apartıman!

Çimento yok, fakat apartıman yapıyor; demir kalmamış, fakat apartıman yapıyor; işçi asker, fakat apartıman yapıyor. Şu herif çok akıllı, çünkü apartımanı var; şu herif iyi gazeteci, iyi doktor, iyi avukat, çünkü apartımanı var. Apartıman dirayet, muvaffakiyet ölçüsü; apartıman ihtisas vesikası; apartıman terakkinin son kertesini, apartıman millî servet, apartıman millî refah, apartıman millî ideal!

Kimse farkında değil ki apartıman millî servetin mezarıdır, çünkü iç piyasalarımızda tedavül ettikçe üreyecek olan sermayeleri, damarda donmuş kan gibi hareketsiz ve kısır bırakır. Apartıman böyle bir salgın halinde millî refaha değil, memleketin sefaletine yol açar. Apartıman millî değil, millet zararına ferdi idealdir. Bundan "apartıman yapılmasını", mânasını çıkaracak sersemlemlerle konuşacak değilim. Apartımanı bir refah vaitası olmaktan bir millet gayesi olmıya kadar yükselten gayrimillî, gayribeşerî, gayrimedenî, hayvanca kazanç iştahına vuruyorum.

Midemizi ve barsaklarımızı apartımanla dolduran bu iştah bize iki yerden gelmiştir: Biri kendimizden, öteki dünyamızdan.

Kendimizden gelen tarafında mazuruz. Kafesli, karanlık, rutubetli, cumbası çarpılmış, taşlığı küf ve mutfığı lağım kokan tahta evlerimiz ailelerimize tabut olmuştur. Bu evlerden her biri, gözümüzde, koskoca imparatorluğumuzun çöküşünü ve onun harabeleri üstünde mutlak ve mücerret ölümü temsil ediyor. Farkında olarak, olmıyarak millî hassasiyetimizi şöyle bir sembolik tasavvurun ağır telkini altına koymuşuz: Tahta ev mazi, apartıman istikbaldir; tahta ev tabut, apartıman beşiktir; tahta ev ölüm, apartıman hayattır.

Bu apartıman iştahının bize dışarı dünyamızdan gelen tarafında hiç mazur değiliz. Bu kazanç hırsı, âmeninin menfaatini alaşağı edip yerine ferdin ve kâr gruplarının menfaatin koyan bu doymaz lüks ve mal düşkün-

lûgü bize, yıkılmak üzere olan Avrupa ve Amerika merkantilizminin yadigârıdır. Oralardan koğulan altın tanrısı, para tanrısı, elmas tanrısı, lüks tanrısı, her iflâs eden fikrin, her devrilen putun son vatanı burası imiş gibi, sürü sürü, Türkiyeye göç ediyor.

Garp medeniyetini, içtimaî müesseselerinin köklerini ve bunların tekâmül tarihlerini anlamakla değil, yalnız gözbebeklerle seven geri milletlerin bina, lüks ve süs hasreti içinde emekliyoruz. Ensesinde gümüşlü tilkinin gıdıklayışını hissetmiyen Türk kadını bedbaht, nişan yüzüğünde pırlanta kırıntılarının sıralanmadığını gören Türk kızı bedbaht, kübik divanı olmıyan ev bedbahttır. Fakat odasında kütüphane, duvarında resim, rafında kitap olmıyan ev bedbaht değildir. Zengin ailelerimizde Avrupa medeniyetini poker ve viski temsil ediyor. Bugün Avrupayı yıkan bütün sefahat tanrıları Türkiyeyi yapmaya gelmişlerdir.

Eski Türkler, “paranın haramı ya zinaya gider, ya binaya,, dedikleri zaman bu dünyada pek çok insanın pek geç anladığı bir hakikatin tam şuuruna sahiptiler. “Bir lokma, bir hırka,, telâkkisile soysuzlaşan bu anlayışın başka bir tereddidi kutbu da “her işin başı para,, kanaatidir.

Gençliğin, hiç olmazsa gençliğin ruhundan bu mal, bu süs, bu lüks hayranlığını sökelim. Onların beyinlerine apartımandan evvel yapmaya mecbur olduğumuz, yüzde sekseni hâlâ harap bir köy Türkiyesi içinde yaşadığımızı en büyük Türk hakikati halinde çakmak gerek.

KAHRAMAN

İş Adamı ve Kahraman

Buhar makinesi doğduğu tarihtenberi bütün Anglo-Sakson dünyasında ideal insan tipini *business man* (iş adamı) temsil etmeğe başladı. Sanayi kapitalizmi inkişaf ettikçe antikitenin kahramanları ve Ortaçağın "aziz," leri yerine petrol kırılları, kömür kırılları, otomobil kırılları geçiyordu. *Ütilitarizm* (faydacılık) felsefesinin buharın keşfinden pek az sonra *Bentham*'dan *J. Stuart Mill*'e kadar İngilterede doğmuş ve parlamış olması bir tesadüf değildir. Muvaffakiyeti hakikatin yerine koyan *pragmatizm* felsefesinin de Amerikada itibar kazanmasına şaşılmaz. Bilgiyi *fayda*'nın emrine veren, doğru mefhumunun yerine *kazanç* mefhumunu geçiren ve menfaati bir hak ve ah-lâk prensibi haline getiren lüçü felsefe, bir Anglo-Sakson düşüncesidir ki, yüz elli senedenberi kahramanlığın ezeli mânasını değiştirmek için olanca hamlesile çalışmıştır. Ammenin menfaati lehine *vermek*'ten, canını bile vermekten üstün ideali olmıyan kahramanın yerine, kendi menfaati lehine *almak*'tan, başkasının canını almaktan bile üstün ideali olmıyan iş adamı geçiyordu.

Kendini topluluk aşkına feda eden kahramanlar çağının kıymet sistemini değiştirip kurnazlığı dastanı şeref-lerin yerine koyan bu faydacılığın kökleri, buharın keşfinden çok evvel ferdiyetçiliği filizlendiren rönnsansa kadar dayanır. O tarihtenberi kahraman, kocayınca köpek-lerin maskarası olan *kurttur: Donkişot*. Yeni çağ doğarken bu soysuzlaşan şövalye tipi hayranlık değil, kahkaha

uyandırmıyordu. Gitgide İngilterenin şairleri bile (*Emerson - İnsanlığın mümessilleri*) nazik, zarif ve nikbin bir Rönesans tipine hasret çekiyorlardı.

Kahramanlar meslinin kurummasına razı olmıyan büyük sanatkâr ve filezoflar yok değildi: Almanyada Wagner'in operaları, Promete, Herkül, Teze ve Homiros'un bütün kahramanları yerine Siegfridi, Hageni diriltiyordu. Fichte kahramanlar çağının feragat felsefesini tazeliyor, Nietzsche uyuşuk ve kancık bir merhamet yerine mert ve dobra bir cesaret koyan, hesap ve ihtiyat yerine tehlike aşkı duyan *üst-insan* idealini getiriyor, "Beni büyük bir Avrupa harbinden sonra anlıyacaktırlar," diyordu.

Onun beklediği harp, en geniş çapında, şimdi olmaktadır. İki insan tipi çarpışıyor: İş adamı ve kahraman. Geçenlerde *Manchester Guardian* adlı büyük İngiliz gazetesi: "İngilizler hiç bir zaman asker hir millet olamamışlardır," diye yazdı. Halbuki İngilizler de şimal ırkındandırlar ve *Walkyries* efsanesinin (1) çocuklarıdır. Carlyle *Kahramanlar* adlı meşhur kitabında hayatın *utilitaire* (faydacı) telâkkisinden nefret ettiğini ve hayatın kökünde yalnız ulûhiyet ve yalnız kahramanlık bulunduğunu söyler. İngiliz mütefekkeri harp meydanında ölmeği yüz kızartıcı bir ayıp sayan ve tabii ölümle öleceklerini sezdikleri zaman etlerinde kendi ellerile yaralar açan İskandinav kahramanlarına hayrandır; fakat onun modern kahramanı bu en yüksek derecede feragat vasfını kaybederek hristiyanlığın merhameti içinde yumuşamış ve incelmış görünüyor.

İş adamı ile kahraman arasındaki tezat, müspet ve menfi kutuplar tezadıdır: İş adamı kazanmak, kahraman kazandırmak ister. İş adamının kendi kazancı memleketin menfaatinden evvel gelir; kahramanın gözünde memleketin kazancı kendisine ait bütün menfaatlerden, haklardan ve keyiflerden üstündür. İngiliz mütefekkerinin söylediği şey her kahraman için doğrudur: "Ruhsuz bir dünya ve idealsiz bir hayat iğrençtir.," Faydacı Anglo-Sakson felsefesi işte bu imanı yıktı.

Güzel bir dâva için kelleyi koltuğunun altına alanlardan mürekkep olmıyan bir dünyanın pis havası kahramanın ciğerine ağır gelir. Bu havayı, altın hırsile, zina teri ve içki kokusile, boğucu lüks ve sefahet gazile dolan bu zehirli havayı boşaltmak, hayattan üstün ideallere pencereler açmak lâzımdır: genç nesillere şimdiden anlatmak lâzımdır ki ideal için ıstırap çekmek zevktir. Bu dünyanın efendileri, tefeciler, borsa düzenbazları ve milyonerler değil, son yüz elli senelik istisnasile bütün insanlık tarihinde görüldüğü gibi, yalnız kahramanlar olacaktır. Buna inanmıyanlar, kahramanlar soyundan gelen ve efendiliğini her zaman muhafaza eden Türk milletinden değildirler.

n
b-
i-
g-
m
u.
r,
rt
h-
ü-
u.
d-
ra
gi-
et
lal
ır-
m
ra-
ul-
da
ile
ra-
rat
rat
ru-
ve
lan
ke-
m-
ak-
nin
bir
ylo-

Canavar ve Kahraman

İsterik Yahudi karısı, bugünkü cihan harbi önünde, uzun tırnaklarile saçlarını yolarak haykırır:

— Medeniyet yıkılıyor, insanlık mahvoluyor, bu ne barbarlık, bu ne canavarlık!

İsterik olmasa bile, kadın olmasa bile, onun böyle düşünmekte ve böyle cıyıklamakta neden mazur olduğunu biliriz; fakat harpten evvel Fransada, İngilterede, Amerikada yığın yığın sulh esrarkeşleri yetiştiren ve nihayet Fransayı çökerten bu Yahudi propagandasını Türklerin ağızından da işitince şeametler sezmiş gibi ürperiyoruz.

Hiç bir Türk, şu veya bu harbin, kısaca harbin canavarlık olduğunu ve medeniyeti yıktığını söylemeğe izinli değildir. Çünkü bundan, bütün tarihi fetihlerle dolup taşan Türkün canavar olduğu ve medeniyetler yıktığı neticesi çıkar.

İstanbul fethinin beş yüzüncü yıl dönümünü kutlamağa on bir sene evvelden hazırlanıyoruz, Türk ve Türkiye tarihinde hiç bir zaferi selâmlamağa bu kadar erken başlanmamıştır. Devlet ve millet, ancak Fatih'in torunlarına yaraşan bir davranışla, hiç bir işinde on bir sene evvelden göstermediği hassasiyeti bu dâvada iliklerine kadar duyuyor. Niçin? Fatih bir canavar mıydı? Kokmuş Bizansın bel kemiğine son tekmeği vurduğu için bir medeniyet mi yıkmış, yoksa Rönesans gibi yen bir medeniyetin doğmasına lâyık zemini mi hazırlamıştır?

Harp insanlık için bir felâketse ve kahramanlık canavarlıksa Türk tarihi baştan başa canavarlık tarihidir: Cengizin ve Timurlengin hatırasına işeyiniz, Yavuzun hâtiarasına tükürünüz, Barbarosun türbesini yıkınız, Fatihin heykelini yapacağınız yerde sandukasından kemiklerini çıkararak İstanbulun köpeklerine dağıtınız!

Birakalım, harbin canavarlık olduğunu Fatihin değil, son bizans İmparatorununun torunları söylesin. Bu bir köle felsefesidir: Kahraman, esire canavar gibi görünür.

Nerede, ne zaman, niçin yapılmış olursa olsun, her harp bir ıstıfa kasırgasıdır: Çürümüş, mukavemetini kaybetmiş, yıkılmak için sarsıntı bekliyen kıymetleri kökünden söker, boşlukta savurur ve tarihin uçurumuna fırlatıp atar. Zelzeler de böyledir, buhranlar da böyledir, ihtilâller de böyledir. Bunların hepsi bir ıstıfa zaruretinden, kıymetlerin tasfiyesi zaruretinden doğar.

Tarihin büyük çalkantıları yalnız miskinleri acındırır ve âcizleri kederlendirir. Hakikatte bu ne merhamet, ne keder; bu, korkunun ta kendisidir. Suratına insanlığın maskesini takar ve sesine düzme bir merhametin iniltilerini doldurur.

İnsanlığın tarihi büyük çalkantıların tarihidir, Kalbur üstü gelen milleterin hepsi bu sarsıntıyı ve sarsıntıları geçirmişlerdir. Hiç bir kalbur sallanmadan elemez.

Romanın satvetine karşı çıkan hıristiyanlığın merhametinden ne doğdu? Harp, harp, yine harp! Merhamet bile acımağa devam edebilmek için harbetmeğe mecbur. Çünkü merhamet edebilmek için merhamete muhtaç olmamak lâzım; merhamete muhtaç olmamak için kuvvetli olmak lâzım; kuvvetli olmak için düşman kuvvetleri yoketmek lâzım. Merhametin felsefesi bile kuvvetin felsefesidir.

Ahmak sanır ki harpten galip de, mağlûp da perişan olarak çıkar. İki taraf da kan dökmüştür ve birbirinin ocağını yıkmıştır. Ahmak bilmez ki toprağın üstüne boşalan yağmur suları gibi insan kanı da yepyeni

kıymetlerin tohumlarını sular ve ziyan olmaz. Bilâkis yaşamağa liyakatli milletler harbden galip de, mağlûp ta çıksalar yeni bir hayata varırlar. 1870 mağlûbiyeti Fransayı dürttü ve diriltti. 1918 mağlûbiyeti Türkiyeyi ve Almanyayı millî inkılâplarına kavuşturdu. Misâller yığın yığın.

Eğer harp ve medeniyet birbirinin düşmanı olsaydı bugüne kadar ya harp medeniyeti yahut medeniyet harbi ortadan kaldırmış olacaktı. Ne biri oldu, ne öteki. Bilâkis, harbin medeniyete verdiği taze hamlelere mukabil, medeniyetin de harbe daima yeni teknikler ve metodlar hediye ettiğini görüyoruz. Çünkü medeniyet yalnız konforun değil, mücadelenin de vasıtalarında bir tekâmül ifade eder. Tarih, bize milletlerin nasıl uyuduklarını ve horladıklarını, nasıl kaşındıklarını anlatmağa tenezzül etmiyor; bilâkis bize gösteriyor ki refah bile, konfor bile yeni bir mücadele için şart olan enerjiyi biriktirmeğe vasıtaadır.

Her şeyin mümkün olduğu böyle günlerde hakiki canavarlık, bir memleketi sulh hayalleri içinde yüzdürerek harbe sokmaktır. Biz ise harp hakikati içinde sulhumuzu korumağa devam etmek zorundayız.

HARP

Harpler ve içtimaî alâkalar

Harbin kendisinden değil, tehdidinden bile uzak, sakin barış devirlerinde insanlar, ferdiyetlerinin kabuğu içine çekilirler; içtimaî birer varlık olduklarını kendilerine unutturan masum bir hodgâmlık içinde ömürlerini geçirirler. Bilhassa geniş halk tabakaları için kazanç ve geçim zorunun üstünde millî alâkalar pek mahduttur. Her ev ayrı bir vatan, her aile ayrı bir millet gibi yalnız kendi menfaat ve saadetinin endişeleri içinde, küçük, dar, hasis bir cemiyet hayatı yaşar. Bu sosyal alâka ne kadar genişlese komşu ve akraba muhitinden öteye geçmez; içine bütün memleket davalarını alan geniş bir millî alâka derecesine yükselmez. Politikacılardan, içtimaî meseleler üstünne ihtirastan ve tecessüsten mahrum olmıyan fikir adamlarından başka herkes, hattâ münevver bir tüccer bile, münevver bir doktor bile, münevver bir mühendis ve avukat bile yalnız geçim ve kazanç peşindedir. Hele bizimki gibi fikir alâkaları cılız ve sürekli, kitabsız ve okuyucusuz memleketlerde münevver geçinenlere filan eseri okuyup okumadığını sorarsınız, çok defa şu cevabı alırsınız: "Başımı kaşıyacak vaktim yok!,"

Başını kaşımaya vakti olmıyan bu münevverlerden birçokları hiçbir baloyu kaçırmazlar; her büyük maçta bulunurlar; yağlı pehlivan güreşine bile koşarlar; birahanelerde, kahvelerde her gün birkaç saat kaybettikleri gibi, yeşil masa başında beyaz gece geçirenler de pek çoktur. Çalışmaya ayırdıkları saatler, ancak mesleklerine ait o-

lanlardır ve bu emeğin gayesi geçimden ve kazançtan başka birşey değildir. Eğer siyasî veya sosyal bazı teşekküllere gidip geliyorlarsa hedefleri yine millî veya içtimaî değil, hep ferdîdir: Bir iş, bir mevki, bir kazanç peşindedirler. Bu teşekküllerin idarî seçim kavgalarında hepsini hazır görürsünüz, çünkü bir menfaat çekişmesidir bu; aynı teşekküllerin konferans salonlarında onlardan hiçbirini göremezsiniz.

Fakat harp hali veya harp tehdidi milletlerin ruhunu çalkalar; bir ilâç şişesinin dibine çöken tortuların havalanması gibi millî ruhun altına sinen içtimaî alâkalar da harekete gelir ve kollektif şuurun yüzüne çıkar. Böyle anlarda millî ruh ferdî iştahları susturur. Birbirlerini tanımıyan ferdlar arasındaki gizli bağların kuvvetle hissedildiği bu devirlerde herkes, azçok, içtimaî bir varlık olduğunun şuuruna sahiptir. Yine bu devirlerde milletlerin kaderine ait meseleler umumî bir merak uyandırdığı için tarihe, idare şekillerine ve rejimlere, içtimaî, iktisadî ve sosyal davalara ait etüdlerin genişlemesinden siyasî felsefe hareketleri doğar. Fransada 1870 harbinden sonra Ernest Renan gibi mütefekkirlerin eserlerini çeviren büyük alâka böyle bir millî ruh çalkantısının neticesidir. Fransız edebiyatında da geniş hareketlerin doğuşu, harp ve ihtilâl gibi büyük çalkantılardan sonraki devirlere tesadüf eder.

Büyük harpten sonra fikirlerde doğan köpürüşlerin sebebi de içtimaî alâkaları şiddetle kırbaçlıyan tarihî hadiselerdir. İçinde bulunduğumuz harbin fikirler ve güzel sanatlar üzerinde tesirsiz kalabileceğine ihtimal vermiye imkân yoktur. Bu tesirler büyük değişiklikler arifesinde olduğumuzu şimdiden sezdiriyor: İngilizlerin 157 senedenberi muhafazakârlığı temsil eden Times adlı büyük gazeteleri bile, bu harpten sonra büyük değişiklikler beklemek lâzım olduğunu kabul ediyor. Şimdiden Amerika'da ve Avrupada bütün içtimaî, siyasî, iktisadî ve estetik meseleleri, bir efkârı umumiye haretî halinde başlamıştır.

Büyük harptenberi kültürsüz halk kütleleri bile ken-

dilerini ilgilendirilen siyasî ve iktisadî meselelere daha yakından alâka duyuyorlar. Bundan anlaşılır ki insanları ferdiyetlerinin dar çemberinden kurtararak millî meselelerde heyecan duymaya sevkeden âmillerin başında harp hali, harp tehdidi, ihtilâl, anarşi korkusu gibi felâketler veya bunların tehditleri geliyor.

Biraz tenebbüh için bin belâ, ne dersi haşin!

Harbin Sebebi

Milliyetçilik midir ?

Muarızlarına sorarsanız milliyetçilik, elinde tarihin en büyük kazması, milletler arasındaki uçurumları derinleştirip mübarek insan kanile doldurmağa çalışır. Çalışır ve daima muvaffak olur. Harbin sebebi milliyetçiliktir. Bu akideyi öldürdüğünüz gün bütün insanlar, tek babanın oğulları gibi kardeş kardeş, birbirlerine kollarını açıp sarmaş dolaş olacaklardır.

Bir de tarihe soralım bakalım: Harpler milliyetçilikten mi doğmuştur? Böyle olsaydı milli birliklerin harplerden evvel teşekkül etmiş olması lâzımdı. Tarihte aksini görüyoruz. Harpler milliyetlerden değil, milliyetler harplerden doğmuştur. İlk zamanların site harplerinde aynı kavim şehirleri birbirleriyle boğuşuyordu; orta zamanların din harplerinde de aynı ırkın mensupları arasında kan dâvaları çıkmıştı. O tarihlerde milliyet fikri şöyle dursun, milliyet kelimesi ve mefhumu bile yoktu. Fakat insanlar yine harbediyorlardı.

Milletler arasındaki ihtilâfların menşei milliyet fikri değil, milliyet fikrinin menşei milletler arasındaki ihtilâflardır.

Bu ihtilâflar tabiidir: Biyolojik zaruretlerden, fizik tabiattan ve coğrafyadan doğar.

Bu ihtilâflar içtimaidir: Kapalı grupların kendilerine has müessese ve ananelerinden doğar.

Bu ihtilâflar iktisadîdir: İnsanın maddî hayat şartlarına hâkim olan istihsal zaruretlerinden doğar.

Bu ihtilâflar metafiziktir: Büyük insan guruplarının varlık ve kâinat görüşleri arasındaki farklardan doğar. Dinleri de bunlar vücade getirmiştir.

Dinler, diller ve milliyet şuuru bu ihtilâfların sebebi değil, neticesidir; bu ihtilâflardan evvel değil, sonra, hem çok sonradır; bu ihtilâfları körüklemek için değil, bilâkis kapalı ve düzenli, taazzuv etmiş, mazbut cemiyet nizamları içinde, daha tertipli ve makul insan münasebetleri haline çevirmek içindir.

Milliyet realitesine ve şuuruna nihayet vermek için onun sebebi olan bu ihtilâfları ortadan kaldırmak gibi iptidaiî merhalesinde romantik bir hülyanın kara sevdalısı olmak lâzımdır. Çünkü bu ihtilâfları ortadan kaldırmak demek, bütün dünyayı dağsız, nehirsiz, rüzgârsız, kutupsuz, mevsimsiz ve iklimsiz, birbirinin tıpkısı tıpkısına aynı, bilârdö masası gibi dümdüz bir satıh haline sokmak demektir. Bu fizik coğrafya farkları oldukça, büyük insan kümeleri arasında uzvî ve ruhî ayrılıklar bulunacaktır.

Bu ihtilâfları ortadan kaldırmak demek, bütün insanları tek dille konuşan, tek tarihe ve aneneye sahip, tek fabrikadan çıkma tuğlalar gibi cansız ve birbirlerinin tıpkısı tıpkısına aynı bir müsavat plânında tasarlamağa kalkmak demektir. Bu cemiyet farkları baki kaldıkça büyük insan kümeleri arasında içtimaî bünye, içtimaî müessese ve anane farkları bulunacaktır.

Bu ihtilâfları ortadan kaldırmak demek, vücut, zekâ ve irade bakımından hepsi müsavi kabiliyette insanlardan mürekkep bir istihsal dünyasında, bütün müstehsillerin aynı randımanı verebileceklerini ve aynı kazanca sahip olabileceklerini ummak demektir. Fertler ve büyük insan kümeleri arasında istihsal imkânı bakımından bu farklar baki kaldıkça, her grupun iktisadî

bünyesi ve bundan doğan menfaatleri ötekinden ayrı olacaktır.

Bu ihtilâfları ortadan kaldırmak demek, bütün insan grupları arasında kâinat görüşü bakımından hiç bir fark kalmıyacağına, hepsinin tek kitaba inanacağına ve böyle olunca da artık bir daha hiç bir kitaba ihtiyaç kalmıyacağına emin olmak demektir. Büyük insan grupları arasında metafizik ve felsefi görüş farkları devam ettikçe cihana verilecek nizamı tek bir insan plânı üstünde kurmak mümkün olmayacaktır.

Tarihte milliyet ihtiraslarını bastıran ve beynelmilel bir otoriteyi hâkim kılan devrelere raslıyoruz. En müthiş harplere de bu devreler içinde tesadüf ediliyor: Başta hıristiyanlık ve müslümanlık, bütün dinler, kavimler arasındaki ihtilâfları tek idealin potası içinde eriterek siyasi ve idarî vahdetler teminine çalışmışlardır. Buna epeyce muvaffak oldukları halde ihtilâflar azalacağı yerde artmış ve Romanın milletlerarası vahdetinden milli birlik hamleleri nasıl fıskırmış ve onu parçalamışsa, Romanın hâkimiyetine varis olan hıristiyanlığın beynelmilelinden de yeni zaman milletleri öyle doğmuştur. İhtilâfları ortadan kaldırmak için yapılan her ideal hamlesi, bunları azdırmakla ve her millete kendi şahsiyetini daha fazla buldurmakla neticelenmiştir. Kaldı ki hıristiyanlığın en parlattığı devirlerinde bile hıristiyan gruplar arasında karp eksik olmamıştır.

Harpleri doğuran sebepler, dinleri, dilleri ve daha sonra milliyetleri de doğuran sebeplerdir. Bunlar, tek plânlı bir sathıtan ibaret olmıyan kâinat, varlık ve hayat nizamının zarurî kıldığı farklardır. Her madde, her uzviyet, her fert ve her cemiyet, canlı mahlûklarda işbölümünü yapan bu farklardan mürekkep olduğu gibi, bunlardan her biri de ötekinden farklı bir bütünü temsil eder.

Milletler arasında, bir kıta birliği halinde başlayıp bir cihan birliği olmağa doğru hamle eden bir vahdetin şart olduğuna inanmağa milliyetçilik asla mani değildir.

Fakat bu kıtavi (continental) ve cihanşümul (universal) vahdetin mümkün olabilmesi için millî taazzuvarın alabilmişine inkişafı lazımdır: Bir vücut, bütün uzuvlarının tam inkişafı ile meydana gelebilir. Bir kıta ve dünya vahdeti meydana getirmek için milliyetçiliği öldürmek isteyenler, bir insan vücudu yaratmak için onun gözlerini kör etmek, dilini kesmek, kollarını, bacaklarını kötürümlemek ilâh... şart olduğunu sananlar gibi düşünmüş olurlar.

EKONOMI

Eski Nizamın Ekonomisi

Bütün gazetelerimiz dünyanın yeni bir nizama doğru gittiğini kabul etmekte ittifak halindedirler. Yenisinin ne olacağını tahmin etmeden evvel eskisini bir daha anlamağa çalışalım.

Eski nizamın bir çok isimleri var : Kapitalist, emperyalist, liberalist, endividüalist. Bunların hepsi bir tek devrin ve bir tek sistemin göbek adlarıdır. Biri reddedilse ötekini kabul etmek şart olduğuna göre eski nizamın ismi üstünde fazla ısrar etmek, nazariye münakaşasına kaşık tutmak olur.

Bu nizam yüz elli yaşını biraz aşkındır. Onsekizinci asrın ortasında buhar makinesinin keşfinden doğdu. Nakil vasıtaları sür'atle tekemmül ettiği için dünya çapında bir serbest mübadele hareketi başlamıştı. O zamana kadar şu veya bu derecede kapalı millî ekonomiler içinde kalan dünya, ilk olarak, milletlerarası geniş bir iktisadî temasın teknik bütün imkânlarını elde etmişti. Gene bu teknik sayesinde garp milletleri geniş bir endüstri hayatına kavuştular.

Büyük kapitalizm böyle doğar. Bununla birlikte doğan kafa ve ahlâk da yenidir : Artık hâkim kuvvet, devletin değil, hususî şahısların menfaatleridir. Kapalı millî

ekonomiler yıkılmış ve yerine, milli hudutları kaldırarak şahsî teşebbüsün alabildiğine kazanç elde edebileceği, dünya ölçüsünde geniş bir istismar meydanı açılmıştır. Bu imkânın kafalarda yaptığı inkılâb, artık derebeylik tahakkümünü çoktan yıkan ferdlerin teker teker hür olmaları idealidir; ahlâkta yaptığı inkılâb da, bu hürriyetin sarhoşluğuyla, ferdlerin, tabiatlerinde uyuyan en aşağı insiyaklarla harekete gelerek altın peşinde, kazanç peşinde-umumî menfaatleri kendi hususî menfaatlerine feda edecek bir hodkâmlık seviyesine düşmeleridir. O derecede ki, bütün kıymetler, para kazanmanın bir vasıtası haline gelmişti. Her şeyin ölçüsü para: Şu fikrin on paralık haysiyeti yoktur; bu kadının gözleri milyon değer; bu tablo bin lira kıymetindedir; yahut filânın ciğeri beş para etmez. Bir fikir adamı bile kazandığı para nisbetinde iyi düşünür. Geliri olmıyan bir filozof, muvaffakîyetini para halinde ifade edemezse muvaffak olmamış sayılmağa mahkûmdur. Evvelce istihfaf veya istihza hisleri uyandırabilen servet, artık umumî hayranlığın mevzuudur. Halbuki eski çağ veya feodalite edebiyatında zenginlerin hiciv edilmesine sık sık rasgelinirdi. Meselâ Plutark, Çiçeron zamanında serveti sayesinde iktidara geçen Krassüs'ü tezyif etmişti.

Bu devir, milletlerarası ekonomi hayatında öyle bir seyir takip etmeğe başladı ki, Avrupanın sanayici memleketleriyle dünyanın diğer memleketleri arasında gittikçe artan bir farklılaşm peyda oluyordu. Bu memleketler, hergün biraz daha fazla miktarda mamul madde çıkarırları için ihracatçı sanayi merkezleri haline geldiler. Çünkü bu fazla malları ihraç etmeğe mecburdular. Öteki memleketlerin rolü de bu mamul maddeleri satın alarak yerine ham madde ve gıda maddesi vermeğe inhisar etti. Bu memleketler, adları üstünde veya sözde müstakil, derece derece müstemlekedir. Son yüz elli senelik devir içinde büyük bir ihracatçı sanayi memleketi haline gelmeden, müstemlekeler ele geçirmeden istiklâl sahibi ol-

mağa imkân yoktu; mevcut görünen istiklâl, hakikatte büyük tefeci memleketlerin, istismar edilen memleket çocuklarını aldatmak için ellerine verdikleri renkli bir bez parçasından, bir bayraktan ve bir de devlet firmasından ibaretti.

Fakat, bu makalede yalnız ekonomik cephesine umumî bir göz atmakla kalmak istediğim bu hal daha fazla devam edemezdi. Çünkü, ileri veya geri ziraat memleketlerinin hepsi, ihracatçı sanayi memleketleri tarafından müstemleke olarak veya müstemleke gibi istismar edile edile, yutula yutula fakirleşiyor, mahvolmağa doğru gidiyorlardı. Bundan kendileri kadar efendileri de zarar görecekti. Çünkü bu efendiler, sağdıkları ineği tedrici bir ölüme sevk etmiş oluyorlardı. Bunun farkında değil miydiler? Farkında olsalar bile ehemmiyeti yoktu. Çünkü bu efendiler, hatta feodalite rejiminden fazla, kendi "ferdi", kazançlarının peşindeydiler. Emelleri ömürleri kadar mahdut olduğu için istikbale zerre kadar ehemmiyet vermelerine lüzum yoktu. Yeni müstemlekeler ele geçirilmesi için, sermayelerinin emri altında hareket eden hükümetlerini harbe teşvik etmekten başka bir şey düşünmüyorlardı. Fakat dünyanın ham madde kaynakları mahduttu. Elde bulunanlar, devamlı bir istismarın neticesi, gittikçe kuvvetten düştükleri için, hem istihsal, hem de satın alma kabiliyetlerini kaybediyorlardı. Verdikleri ham madde ve gıda maddesile birlikte, ihracatçı sanayi memleketlerinden aldıkları mamul madde de azalmağa başlamıştı. Bütün kazançları bu istismar sistemine dayanan memleketler için zaman en öldürücü faktör haline geliyordu. Bundan başka, ham madde memleketleri, gittikçe artan bir endüstrileşme ve millî ekonomi hareketine, istismarcı memleketlerin pazarı olmaktan çıkıyor, kendi kendine yetmeğe çalışıyorlardı.

Komünist, sosyalist, nasyonalist, faşist bütün modern ekonomistler, bu tezaadın kapitalist garb devletlerini uçuruma sürüklediğini kabul etmekte birleşirler. Şu var

ki her birinin yıkılmakta olan bu nizamın yerine teklif ettikleri nizam bir çok benzeyişleri ve ayrılışlarla birbirinden farklıdır. Bir kısmı davayı milletlerarası, bir kısmı da millî plânda halledebileceklerine inanırlar. Bu iki kısmın taraftarları arasında da, nüanstan çok fazla akide farkları vardır.

Yeni nizam ne olursa olsun, yıkılan nizam bindiği dalı kesen istismarcı zihniyetini terketmeğe mecburdur. Gideni geri çağırın bir nizam yeni olamayacağı gibi uzun bir ömre de namzed değildir. Bunu bütün inkılâbî milletler bilirler.

Millî Ekonomi

Bugün Türk ekonomisinde serbest ve millî görüşlerin çarpışmasına şahit oluyoruz. Avrupada bu mücadelenin tam yüz yıllık bir tarihi vardır. Geçen asrın ortasında Adam Smith'in mübadele serberstliği nazariyesi bütün kıt'ayı fethetmişti. Millî ekonomi henüz mefhum halinde bile doğmamış olduğu için hüyük ekonomistlerin hepsi milletler arasında müşterek ve serbest mübadele imkânına inanıyorlardı. Yabancı mallarına gümrüklerin kapılarını ardına kadar açtıran bu serbestlikten en çok hangi memleket faydalanacaktı? Sanayii en ileride olan, en çok mal çıkaran İngiltere! Serbest mübadele nazariyesi de orada doğmuştu.

Almanya henüz bir ziraat memleketiydi, sanayiini yeni kuruyordu, millî birliğinden mahrum olduğu için gümrük birliğinden de mahrumdu. Yerli malı, kollarını salıya salıya gümrüklerden içeri dalan yabancı malı ile rekabet edemezdi; böyle olunca, yeni doğan Alman sanayii için gelişme imkânı da kalmıyacaktı. Fakat 1834 de Almanya kendini topladı, gümrük ve ticaret birliğini kurdu (*Zollverein*).

Yedi sene sonra Almanyada *Frédéric List* millî ekonominin bayrağını açıyor, Adam Smith nazariyesinin üstüne yürüyordu. Alman iktisatçısının millî ekonomi sistemi iki temele dayanır: Biri İngiliz ekonomisinin beynelmilelcilik esasının tam zıddı milliyet fikri, öteki de

mübadele kıymeti fikrinin zıddı *istihsal kuvveti fikri*. Charles Gide iktisat doktrinleri tarihinde List'in bu iki temel fikrini şöyle hülâsa ediyor :

a) Adam Smith ve taraftarları kozmopolit bir faraziye kurmuşlardı. Bütün insanları harpten uzak büyük bir camia içinde tasarlıyorlardı. Böyle bir faraziyede insanlık ayrı ayrı fertlerden teşekkül eder, onların yalnız ferdî menfaatleri hesaba katılır ve onların iktisadî hürriyetlerine hiç bir şey engel olmaz. Fakat tarih insanla insanlık arasına milletleri koymuştu. Adam Smith ve taraftarlarının unuttukları budur. Her insan bir millete mensuptur ve ferdi refahı memleketinin siyasî kudretine bağlıdır.

b) Bir milletin serveti yalnız şimdiki haliyle ölçülmez. Fertlerin çalışması ve tasarrufu bugün için büyük bir mübadele kıymeti kütleleri ele geçirilmiş olması kâfi değildir. Çalışma ve tasarruf kaynakları muhafaza ve bu faziletlerin inkişafı istikbal için temin edilmelidir.

Daha fazla hülâsa edilmek lâzım gelirse denilebilir ki millet yarının hayrı için bugünün menfaatini feda eder. Meselâ gümrüklerin yabancı mallarına kapanmasından doğacak netice bugün için zararlı olsa bile sanayiinin inkişafını temin edeceği için zengin ve mesut bir istikbal yaratır.

Bu iki nazari esasın tatbikatteki ifadesi gümrük tarifeleri olmuştur, ki List'in himayecilik sisteminin temeli de budur.

Bu sistem, gümrüklerin kapılarını açan ve yerli mallarını yere vuran serbest mübadele sistemine karşı bir müdafaadır. Sanayi kapitalizminin elindeki serbest mübadele silâhına karşı bir gümrük istihkâmı vücuda getirir ve her şeyden evvel dışarıya karşı bir mukavemet sistemidir. Fakat geçen asrın ikinci yarısında Avrupa sanayiinin gelişmesi, büyük sanayi memleketlerinin içinde sınıf tezatlarını keskinleştirmiştir. Bu tezadı ortadan kaldırmak için de milli menfaati fert, zümre ve sınıf men-

faatlerinin üstünde tutan bir millî ekonomi teşkilâtına ihtiyaç doğdu.

Yüz sene evvel List'in millî ekonomi sistemi her şeyden evvel yabancı malına karşı bir gümrük seddi kurduğu için dışarıya karşı bir müdafaadan ibaretti; bugün, İngiltere müstesna bütün Avrupada yerleşen millî ekonomi sistemi hem yerli sanayii himaye eden, hem de sınıflar arasındaki menfaat boğuşmalarına meydan vermeyen çifte bir disiplin getirdiği için aynı zamanda içeriye karşı bir müdafaadır.

Gerçekten, bir millete mensup fertlerin refahı ve serveti, List'in pek doğru anlayışına göre millî kudrete bağlı olduğu gibi sınıf tezatlarının keskinleşmesi de millî şuurun zaafa uğramasının hem sebebi, hem de neticesidir. Bu şuur ve irade kuvvetlenip de millî menfaati istismarcı fertlerin ve sınıfların menfaati üstüne çıkardığı gün, bir uzviyet gibi tekleşen ve millileşen ekonomi bünyesi içinde, bu günün hayatını kemiren ferdî kazanç ve istismar hürriyetine de imkân kalmaz.

Türkiyede sınıf tezadı keskin olmadığı için, millî ekonomimiz, birinci merhalesinde yerli mallarımızı yabancı rekabetinden koruyan yerinde ve kuvvetli bir himaye disiplini içinde doğdu. Fakat sınıf tezadının keskin olmaması mevcut olmaması demek değildir. Her memlekette olduğu gibi, kaba tasnifile bizde de aşırı zengin ve aşırı fakir iki sınıf elbette vardır. "Sermaye," ve "iş," arasındaki ahenksizlikten doğan bu tezat, ancak teşkilâtlanmış bir millî ekonomi sayesinde ortadan kaldırılabilir. Eğer bugün bir kunduranın üstünde 80 lira etiketini görüyorsak bunun sebebi bütün Avrupanın ve dünyanın büyük bir kısmının anladığı hakikati anlamamakta gösterdiğimiz ısrarın cezasını çekmeğe mahkûm oluşumuzdur.

A V R U P A

Avrupa Medeniyeti yıkılıyor mu ?

Şimdiki harbin peşinde sürüklenen şüphelerden biri de bu.

İsterseniz giderayak, bir kere daha şu tabirleri yok-
lyalım : Avrupa neresidir, medeniyet nedir, Avrupa me-
deniyeti ne demektir ?

Avrupa yalnız coğrafıcılara göre bir kıtadır. Temsil ettiği kıymetlerin vardığı hudut çizilirse, içine Okyanusları da alan bambaşka bir Avrupa haritası ortaya çıkar. Bu bakımdan, Avrupa kafasile düşünen ve ameleden her yer Avrupadır. Fakat hudutlarından dışarıda seyahate çıkmadan evvel, bu kafanın doğduğu ve büyüdüğu yer Avrupa kıtası olduğu için, onun tarihinde coğrafyayı, tarihi, sosyolojiyi ve etnolojiyi aynı zamanda ve aynı derecede memnun edecek bir şümule ihtiyaç vardır. Avrupa, adının delâlet ettiği kıtadan doğmuş bir kıymetler sistemi telâkki edilirse bu şümule epey varılmış olur.

Medeniyete gelince, bunu da müphemliği nisbetinde şümüllü bir tarife sokmak mümkündür. Klan, kabile veya millet, her kapalı cemiyetin kendine has âdetleri vardır. Fakat bunlardan bir kısmı oldukları yerde kaldıkları halde bir kısmı başka cemiyetleri istilâya giderler. Kıymetlerin böyle yabancı grupları fethetmek için en eski zamanlarda ve Avustralyalılar gibi iptidai kavimlerde de

görülür. Bunların musikiisi, plâstik veya dram sanatleri, dansları, satılık mal gibi kabileden kabileye taşınır, gösterilir, beğendirilir ve kıymet mübadelesine esas teşkil eder. Yalnız güzel sanat veya teknik değil, idare şekillerinin, rejimlerin ve kanunların da memleketten memlekete geçtiği malûm. Eski İyonya'da doğan "Kanunu Esası", fikri bütün Yunanistana yayılmış, felsefesini doldurmuş, sonra *res publica* halinde Romaya gelerek zamanımız cümhuriyetlerine kadar yaşamıştır. Medeniyeti muhtelif cemiyetler arasında müşterek bir kıymetler yekûnu telâkki edebiliriz.

Fakat medeniyetlerin de muhtelif şekilleri, cemiyetler gibi aralarında benzeyişler ve zıddiyetler gösteren kendilerine has hareketleri vardır. Bunlar dinlere, lisanlara, kıtalara, kavimlere göre, münakaşası hâlâ devam eden ayrı ayrı tasniflere uğrarlar. Hepsi metoda taallük eden bu fikir ihtilâfları bir Brahmanizm medeniyeti, bir İslâm medeniyeti, bir Yunan medeniyeti, bir Avrupa medeniyeti kabul edilmesine mâni olmamıştır. Bu sonuncudan anladığımız şey, evvelzamanda, Akdenizin kıyılarındaki teşekkül eden bir zihniyetin şimalden gelen tesirlerle kaynaşarak ortaçağda piştikten sonra Rönesansı doğurmasıdır. Bu medeniyet, nihayet şimal ve cenup misliği arasında sallanan kıt'avi bir zihniyet olmaktan çıkmış, dünyanın hemen her tarafını kaplamıştır. İçinde Akdeniz kültürünün, hıristiyanlığın, Cermenliğin derece derece payı vardır.

Avrupa medeniyetinin yıkılmasından korkanlar ikiye ayrılmış görünüyorlar. Bir kısmı tarihçi Segnoboş gibi onu köprülerden ve rıhtımlardan ibaret sananlardır. Hava bombardımanları bu köprüleri ve rıhtımları yıkınca bunların temsil ettiki medeniyetten eser kalmamak tehlikesi vardır. Diğer bir kısım için, ki fikirleri ehemmiyet verilmiye değenler yalnız bunlardır, Avrupa medeniyeti çoktan inhibitat halindedir ve süratli bir istibale geçirmek veya göçmek şıklarından birini tercihe mecburdur. Büyük

ve aslı kültürlerin geçmiye mecbur oldukları safhalar birbirininin daima aynıdır. Her kültür bir iptidailikle başlar, tam olgunluğunu bulur ve kaybolmadan evvel, inhitat halinde bir medenivete inkılâp eder. Cerek bu kültürler, gerdkse bunları terkip eden unsurlar arasında, nihayet şekillerinin istihalesile biten bir üstünlük mücadelesi başlar. Avrupa şimdi bu mücadeleyi yaşıyor.

Büyük Harbin sonundanberi dünyayı saran bu fikirleri ne daha fazla izah, ne tefair, ne tenkid edeceğim. Ötedenberi ihtilâlcı mizaçları ve hassasiyetleri okşıyan bir kelimenin bu bahiste de bizi aldatmasından korkacağımızı işaret edip geçeceğim: "Yıkılmak," kelimesi. Edebiyatta bile kıymetine eskisinden çok daha fazla hudget çizdiğimiz istiareyi, güzelliğin değil de hakikatin hizmetinde kullanırken aldanmaya mahkûm olmamız ihtimalini düşünüyorum. Yıkılmasından korkulan nedir? Bir duvar değildir, bir kubbe değildir, bir çatı değildir. Medeniyet gibi girift ve derin bir kıymetler manzumesinin devrilmesi fikrinde, yenileşme ihtiraslarını doyuran bir mübalâğanın bütün dramatik unsurları görünüyor.

Tarihte hiçbir medeniyet yıkılmamış, cevherini yeni teessüse bağlayan bir kıymetler nizamına ağır ağır terkedererek istihaleye uğramıştır. On altıncı asrın başını alalım. Değişiklikler yamandır. Arzun büyük bir kısmı keşfolunmuştur. Kilise bölünmüştür. Yeni icat edilen matbaa insan sözünü alabildiğine çoğaltmak, yaymak ve tesbit etmek inkânını getirmiştir. Eski mimarî birden bire gözden düşmüş, yeni sanatlar doğmuştur. Eski Yunanca hiç beklenmedik bir itibar kazanmıştır, ih... Böyle bir hülâsa içinde sırtısıra ve yanyana sayılırsa bu inkılâplar bir çağın yıkılışını ifade eder görünür. Haibuki Rönesansın klâsik kültürden doğuşu, bütün bir ortaçağ boyunca en aşağı bin sene evvel yıkıldığı sanılan Greko Lâtin kıymetlerinin ağır istihalesinden başka bir şey değildir.

Belki Avrupa, bugün namzet olduğu istihalenin en

büyük merhalelerinden birini yaşıyor. Yeni bir çağa geçmesi mukadderse bile, bu inkılâp, bütün bir kıymetler sisteminin topyekûn ve gümbür gümbür yıkılması değil, eskiyi yeniye bağlayan köprüyü kurması şeklinde gerçekleşmiye namzet görünüyor.

İnkılâpların tarihine bakıldığı zaman, dibinde ölü medeniyetler yatan uçurumlar değil, eskileri yenilere bağlayan köprüler görünür. Büyük Rönesans böyle idi ve her Rönesans böyle olacaktır.

Avrupa Birliği

Açlık, eski çağların vebasına taş çıkaran bir salgın halinde Yunanistanı kırıp geçiriyor ve günde 100 bin kişiyi öldürüyor. Yarı deli ve yarı baygın, çocuklarının cesedini pençereden fırlatıp atan anaların kurkunc hikâyelerini duyuyoruz. Komşu memleketten Avrupanın kubbesini çınlatan acı ve keskin bir haykırış yükseliyor. Almanya'ya nişan alan abluka, hedefini değil, İngiltere'nin müttefiki Yunanistanı vurmuştur.

Bazı tahminlere göre bütün Avrupa, harpten sonra, Yunanistanı bugün kıvrandıran belânın kurbanı olmaya namzettir. Milli Savaş yıllarında, aramızda yaşayan dostumuz ve Le Temps'ın Roma muhabiri Paul Gentizon, bir İsviçre mecmuasında şöyle diyor : "Bu satırları yazdığımız saatte, abluka 400 milyon Avrupalıyı boğmaktadır. Kıtlik her yeri sarıyor. Askeri hareketler böyle sürerse bütün Avrupa gitgide darlaşan bir iâşe kadrosu içinde yaşayacak. Onun 1800 den 1830 a kadar nüfusu iki kattan fazlaya çıktı. Öteki kıt'alar önündeki durumu şimdiden berbattır. Malımız ve mülkümüz her yerde tehdit altındadır. Şimdiden denizaşırı pazarlarımızın çoğunu kaybettik. 1914 den önce dünyanın alacaklıları iken borçlular haline geldik. Askerî masraflarımız koskoca sermayeleri yuttu. Umumî maliyemiz kargaşalık, hususî maliyemiz yıkım halindedir. Paralarımız itibardan düştü.

Her memlekette binlerce işsizi devlet besliyor. Umumî borçlar artmaktan geri kalmıyor. Ekonomimiz öyle sarılmış bulunuyor ki bugünkü harbin neticelerini ve akislerini dehşete düşmeden hesaplamak imkânsız. Cihan harbinin ertesi günü olup bitenleri hatırlıyalım. Kıt'amızın büyük bir kısmında grevler, kargaşalıklar, boğuşmalar, hattâ bazı memleketlerde gerçek anarşiler peyda oldu. Eğer Avrupanın yenileşmesi ve kalkınması için hiç bir gayret sarfetmezsek yarın ne olacak? İhtiyatlarımızla yaşıyoruz. Yarın mahvolacağız. O zaman Avrupa milletleri en ağır fedakâriyelere çağırılacaklar. Hiç bir müsteana kalmıyacak. Hepsi, yenenler ve yenilenler, muharipler ve bîtarafılar, çarpılacaklar. Bu ihtimalier ortasında hâlâ iş yapacaklarına, bol yemekler, kolay hazimler ve rahat uykular buladıklarına inananlar var sa boşuna hülya kuruyorlar. Bu sade Cihan Harbinin ertesi gününde olduğu gibi geçiştirilecek bir zorluktan ibaret kalmıyacak. Bu öyle bir devir olacak ki, eğer kıt'amızın milletleri, kendi selâmetleri için hep birden gayrate gelmezlerse, korkunç ıztıraplara, adsız belâlara uğrıyacaklar. Dehşet ve sefalet hüküm sürecek. Belki de genel chaos'a doğru yürüyeceğiz ve köylerimiz enkaz haline gelecek. Kara gökler altında, yıldırımlar ve alevlerle sarılarak, dehşet içinde, asırlarca biriktirilmiş maddî ve manevî Avrupa kıymetleri mahvolacak.,

Muharrire göre bu felâketin önüne yalnız "Avrupa Birliği", geçebilir. Çok geç ve çaresiz kalmadan, Avrupa mellelerini birbirinden ayıran bölmeleri devirmek ve birliği temin etmek gerektir :

"Kıt'amızı aynı hedeflere varmak için bütün kudretlerini birleştiren geniş bir camia haline sokmak: İşte hepimizi sarması lâzımgelen ideal. Mahvolduktan ancak biribirimizle birleşerek kurtulabiliriz. Bugüne kadar hürriyete doğru temayül daha kvyvetliydi. Avrupanın kurtulması için bu formülü tersine çevirmelidir.,

Bu mahale çıktıktan bir buçuk ay sonra, Alman

İktisat Nazırı Dr. Funk da Avrupa Birliği tezini yeniden müdafaa etti. Fakat şöhretli Alman iktisadçısı, Avrupanın geleceği üstünde, İsviçeceli muharrir kadar kötügörür değildir. Kıt'amız bugön demire, alüminyum ve iase maddelerine sahip bulunuyor. Doneç havzası ve Ukranya Almanyanın elindedir. Alman Nazırına göre, doğu seferi, bulunmıyan öteki maddeleri de temin edecek ve Avrupanın buhrandan korkusu kalmıyacak.

Fakat bunun için yine Alman Nazırına göre her memleket, kendi sanayiini bir yandan kendi istihsal şartlarına, bir yandan da Avrupa piyasasının ihtiyaçlarına en uygun biçimde işletmelidir. Avrupa birliğinin temeli iktisadî birliktir.

* * *

Avrupa birliği idealinin kökleri geçen asra kadar uzanır. 1914—18 Dünya Harbinden sonra, bu ümit, Briand'ın Cenevredeki söylevleriyle yeniden parladı. Fakat Lemana gölünde suya düştü ve söndü. Sönmele de kalmadı; Avrupa birliği politikasından bugünkü harbi doğuran Avrupa ikiliği doğdu ve nihayet bütün dünyayı iki muharip cepheye ayırdı. Çünkü Avrupa birliğinin temeli ne Briand'ın tasarladığı gibi yalnız siyasî, ne de Funk'un anladığı gibi yalnız iktisadî olabilir.

Briand'ın panavrupası, Versay galıplerinin elinde oynıyan irili ufaklı bir milliyetler kuklası olacaktı.

Bu maskara birlik fikri evvelâ Türkiyeyi dünya haritasından silmekle işe başlıyacaktı. Vevesaycılar ve cenevreciler Avrupa birliğinin siyasî olmadan evvel iktisadî ve iktisadî olduğu kadar da ruhî bir sisteme dayanabileceğini görmek istemediler, çünkü bunun için Avrupa birliğinin gerektirdiği iş bölümünde her milletin rolü, kârı ve mes'uliyeti olmak şarttı. Her memleket birlik fikrinin tam şuuruna vardıktan sonra, bu iş bölümünün kendisine yüklediği ödevlere canla başla sarılabılırdi. Yalnız iktisadî değil, ruhî unsurları da ihmal eden bir

panavrupa fikrinin Cenevrede bir sürü parazitlerin alkışını toplayan parlak söylev konusu olmaktan yukarı hiçbir değeri yoktu.

Avrupanın bünyesini yapan her uzvun, her milletin, milli şuurların ve milli iradelerin coğrafi bir vahdette erimesini isteyen bir Avrupa birliği, bir orkestra hazırlamak için ona iştirâak edecek musiki âletlerini kırmak isteyen bir delinin hayali nisbetinde mümkün olabilir. Avrupa birliği, bilâkis, her musiki âletinden kabiliyetinin en fazlasına göre ayarlanmış bir ses isteyen mükemmel bir orkestra yapısını andıracağı için, her millete âzamî gelişme imkânları vermek zorundadır. Milliyet plânına göre düzenlenmemiş bir Avrupa orkestrasından hiçbir tekâmül konseri beklemeysiniz. Fakat bu plân, Versayın bir alay kukla ve tampon millet icad eden gülünç milliyetler apukuryası olmayacak, Türkler gibi bütün tarihinde bir tek esaret dakikası yaşamamış hür milletleri dünya haritasından silmeğe ve bütün varlıklarını büyük devletlerin kölesi olmağa borçlu kavimleri sipsivri yükseltmeğe kalkmıyacaktır. Liyakatlı milletler arasındaki âhenge dayanan bir Avrupanın hiçbir buhrandan pervası olamaz.

Bugünkü Almanya bir bakış

Fransanın en büyük hatalarından biri yeni Almanya'yı az ve fena tanımasıydı. Yalnız askerlik bakımından değil, daha beteri, bu günkü Almanya'yı teşekkül ettiren fikirlerin yakın tarihi bakımından da, Fransızlar gibi geniş bir ilmî tecessüs ve kültür sahibi millet, bitişik komşusunu anlamakta çok geç kalmıştı. Birkaç senedenberi Fransada Almanya'ya dair yapılan neşriyat, bitaraf ilmî karakterden mahrum, komşuları aleyhine siyasi propaganda mahiyetinde yazılar ve kitablardı. Harbden ancak bir sene evvel, çok geç uyanmış bir tecessüs, Fransada yeni Almanya'yı tanımak için ilmî araştırmaların yolunu açtı. Bu harb içinde ölen meşhur Fransız içtimaiyatçısı Bouglé'nin reisliği altında "Alman milletini hususî bir rejimin emri altına koyan nazariyeleri Fransada tanıtmak için,, bir etüd grubu teşkil edildi. Bu grupta Sorbonne Üniversitesinin Edmond Vermeil ve Jaques Millot gibi Alman tarihine aid bir çok eserler sahibi profesörler vardı. "İrkçılık akideleri,, "Mektebde irkçılık,, "İrkçılık ve din,, "İrkçik ve hukuk,, "İrkçılık ve san'at,, ilâh... adları altında izah, tefsir ve tenkid bültenleri neşredilmeğe başlandı. Ayrıca Sorlot ve Payot gibi en büyük kitap evleri de Alman inkılâbının mübeşşirlerini fikirleri ve şahıslarile beraber tanıtan eserler çıkardılar. Fakat

bu neşriyat, Fransızlara Almanya hakkında propaganda hilelerinden masun, dürüst ve tam bir fikir vermekte çok geç kalmıştı.

Türkiyede bu hadarı bile yoktur. Yeni Almanyaya dair kitabevlerimizde arayıp da bulabileceğiniz tek eser, Hitler'in "Mein Kampf," adlı meşhur kitabının günü gününe, acele ve üstünkörü yapılmış bir tercümesinden ibarettir. Alman inkılâbının kaynakları ve tekâmülü hakkında peşin ve doğru bir bilgi sahibi olmayanlar bu eserden tam ve dürüst bir mana çıkaramazlar. Çünkü Alman devlet reisinin fikirleri, bu asrın başından, bilhassa Büyük Harbden sonra Almanyada W. Rathenau, Keyserling, Thomas Mann, Spengler, Moeller Van den Bruck, "That," grupu, Rosenberg, Günther, Feder, ilâh... gibi filozofların ve mütefekkirlerin nazariyetleri üstünde yapılmış bir tasfiyeden çıkan sentezdir. Bu nazariyetleri doğuran fikir cereyanları bilinmedikçe "Kavgam," ı dolduran maksadların iyice anlaşılmasına imkân yoktur. Tanzimatan hele Meşrutiyetten sonraki fikir cereyanlarını bilmiyen bir yabancı için Cumhuriyet inkılâbını bütün kaynakları, hedefleri ve manalarile anlamak imkânsız olduğu gibi.

Bu günkü Alman inkılâbını izah etmek lâzım geldiği zaman Fichte'nin ve Nietzsche'nin isimleri çok geride kalır. Hatta bir arkadaşın makalesinde gözümüze iliştiği gibi bu iki ismin yanyana getirilmesi de pek doğru olmaz. Ed. Vermeil "Doctrinaires de la révolution allemande," adlı büyük eserinde, harb sonrası Almanyasının fikir cereyanlarını müvazi surette inkişaf etmiş iki gruba ayırıyor. Birinci grupta Keyserling, Rathenau, Th. Mann, Spengler, Moeller van den Bruck, ve "Tat," ın başlıca muharrirleri vardır ki on sekizinci asırdan yirminciye ve Leibniz'den Nietzsche'ye kadar gelen yüksek fikir an'anesini temsil ederler. İkinci grup doğrudan doğruya Nazi mütefekkirleridir ki ilhamlarının büyük bir kısmını bu an'anedan almış olmakla beraber, gene

on sekizinci asırdan yirminciye, fakat daha ziyade Herder'den S. H. Chamberlain'a kadar gelen antisemit ırkçı an'aneeye mensubdurlar.

Bu iki grup da makineleşmeğe, akılcı "rationaliste,, düşüncenin hakimiyetine, mücerred zekânın suiistimaline düşmandır. Fakat ikinci grup, Avrupa düşüncesini ikiye bölen bu ihtilâf ariyen ve Yahudi ırkları arasındaki toprak ve kan zıddiyetine isnad eder. Rathenav istisna edilirse bu iki grupun bütün mütefekkirleri yeni Almanyanın teşekkülünde Prusyalılara en büyük rolü vermişlerdir. Yalnız Rathenav Prusyayı İslavlaşmış ve bunun için de tehlikeli telâkki eder. Th. Mann istisna edilirse, iki grup da 1789 inkılâbının aristokrat ve kahraman Fransayı öldürdüğüne, milleti riyazi bir "yekûn,, zanneden ve millî iradeyi bir rakam kalabalığına icra eden garb demokrasilerinin tam iflâsına inanmıştır. Her iki grup da bir çok tefsir farklarile ırkçıdır, panjermannisttir ve enternasyonalizm düşmanıdır. Bunlara göre Marksizmin en büyük hatası milleti unutmak ve sınıflar arasındaki adaletten bahsettiği halde milletler arasındaki adaleti hesaba katmamaktır. Demokrat müntehib gibi komünist Yahudi de, topraksız ve millî davasız kalmış bir "köksüz,, dür. Her iki grup da, Hegl an'anesine sadık, millî iradeyi yalnız devletin temsil edebileceğine inanır. Her iki grupun da en selâhiyetli adamları, bütün yüksek medeniyetlerde şimalin tesiri yaşadığına kanidirler : Mısır, Çin, Hind, İran bilhassa Yunanistan ve Roma. Bir milletin kıymeti, içindeki uzun ye sarışın kafanın sayısına da bağlıdır. Almanya prüsyalılaştığı kadar da şimalleşmelidir. Fakat iki grup arasında olduğu gibi her grupun şahsiyetleri arasında da prüsyanzimin, nasyonalizmin, pancermanizmin, etatizmin ve nordizmin tefsirleri, tasfiyesi imkânsız olmayan farklar, bazı pek büyük farklar doğurmuştur.

İşte nazizmin ve Hitlerin, nazariye plânında yaptıkları şey, on sekizinci asırdan zamanımıza kadar iki kol-

dan gelen büyük fikir an'anelerinin bütün yeni Alman mütefekkirlerine ilham ettiği nazariyeler arasında bazan tezada bile benzeyen bütün farkları tasfiye ederek canlı bir terkibe kavuşturmak olmuştur. Bu terkiib, halkın seviyesine kadar inebilecek bir sadeliği ve aydınlığı, Coebbels-in idare ve kısmen de bizzat telif ettiği neşriyatta bulur.

Bugün bütün dünya tarihinde en büyük rolü oynamak için ayağa kalkmış bir milletin bütün fikirlerini, ihtiraslarını ve maksadlarını öğrenmek her memleketin hayatile, iç ve dış politikasile doğrudan doğruya alâkâlı, büyük bir zaruret olduğu için, bütün Avrupada, şimal ve cenub Amerikasında yeni Almanyayı ve inkılâbını eksiksiz ve yanlışsız tanıtacak sayısız kitablara çıkarılıyor. Bu inkılâbın leyhine veya aleyhine yapılan maksadlı neşriyat bir tarafa atılmak şartile, milletler için Avrupanın göbeğinde patlamış muazzam bir fikir ihtilâlinin mahiyetini ve manasını anlamakta fazla geçikmemek lâzım. Türkiyenin kendi millî, ekonomik ve Jeopolitik bünyesinin hususiyetleri yüzünden Hitlerizmin bazı prensiplerine çok yabancı olduğuna ve yabancı kalmağa mecbur olduğuna kimsenin şüphesi yoktur. Bunu unutmamak ve gençliğe, halka daima hatırlatmak şartına sadık kalındığı takdirde, bugünkü Almanyayı, lehinde veya aleyhindeki propagandanın değil, ilmin gözile görmeğe ve bir birimize göstermeğe mecburuz. Bundan zerre kadar şüphe eden bir zihniyet, bilginin bir zaruret oluşunu bile inkâr eden cehaletin ve darkafalığın hizmetindedir.

Demoraksilerin iç düşmanları

Rusyada Sovyetler idaresinin, İtalyada faşizmin ve Almanyada nosyonal - sosyalizmin teşekkülünden çok evvel, geçen asrın başından bugüne kadar, demokrasilerin düşmanları kendi hudutları içinde türedi. Bunlar yığın üstünde büyük bir telkin kudretine sahip, otoriteli ve şöhretli fikir adamlarıdır. "Demokrasinin iflâsı," müellifi, büyük İngiliz tarihçisi *H. G. Wells*, bu harbin ilk aylarında bile davanın neticesinden ümidi olmadığını bir İngiliz mecmuasında neşretmişti. Fransada *Barrès*'lerden, *Peguy*'lerden sonra *Maurras*'ın, *Léon Daudet*'nin, *Tardieu*'nün ve sağlı sollu birçok ideolojilerin, Alman tanklarından ve ağır toplarından evvel demokrasinin öz prensiplerini yayılm ateş altına aldıkları malûm. *Tardieu* "Yeniden yapılacak inkılâp," adlı dört cildlik meşhur eserinin bir faslında, demokrasilere karşı seksen senedenberi yapılan hücumların bir hulâsasını yazar. Kendi bildiklerimizi de buna katınca ortaya çıkan liste, bugün uğrunda harbedilen prensiplerin geçen asırdanberi uğradıkları taarruzları canlı bir fikir panoraması halinde gözönüne koyabilir.

Ondokuzuncu asır Fransasının *Bonald* ve *J. de Maistre* gibi mütefekkirlerine göre hürriyet, "birlik," ve "devam," fikirlerine meydan okumaktır; esasında "bölücü,"

dür ve tatbik edilince kargaşalık tohumları eker. Alman metafiziği hürriyet fikrine karşı daha merhametsizdir. *Hegel* demokrasinin bu nevinde hodkâm bir fertçiliğin ifadesini görür. Allahı temsil eden devlet müşterek iradeyi ferdin hürriyetine hâkim kılmak içindir. *Marksistlere* göre iktisadi esaret altında yaşayan müstahsil sınıfın hürriyeti, onu aldatmak için kurulmuş bir burjuva tuzağıdır. *Pozitivist* felsefesinden hukuk fikrini bile koğan meşhur *Auguste Comte* için de hürriyet bir anarşi kaynağı, müsavat bir yalandı. *Leibnitz* iki su damlasının bile müsavi olmadığını söylüyordu. Meşhur hukukçu *Duguit* insanların gayrimüsavi olduğunu ve farklı muamelelere tâbi tutulmak lâzım geldiğini iddia etmişti. *Charles Péguy* topyekûm müsavat kabul edildiği zaman insanlar arasında servet farkından başka bir şey kalmıyacağını ve paranın hükûmran olacağını anlattı.

Demokrasilerin payandalarından biri de ekseriyet fikridir. Pek eski devirlerdenberi buna da hücum edilmiştir. *Pascal* soruyordu: "Niçin ekseriyetin peşinde koşuluyor? Daha haklı olduğu için mi? Hayır! Daha kuvvetli olduğu için." Tarihte bir tek haklı adama karşı milyonlarca ekseriyetin aldandığı sık sık görülür. Meşhur *Montesquieu*, "Sayının hakimiyeti, kralların Allah namına ileri sürdükleri hakimiyetten farksızdır." diyordu. *Louis Blanc* için de "halk bir sayıdan ibaret değildir." *Proudhon* 1848 de rey veren 10 milyon Fransızdan dörtte üçünün kara cabil olduğunu ortaya koymuştu. *Stuart - Mill*, kendi kendini idareden âciz adamların başkaları üstünde iktidar sahibi olmalarını delilik telâkki ediyordu. *Auguste Comte* da, ekseriyete dayanan bir rejimde "zulmün her yerde olduğunu ve mes'uliyetin hiç bir yerde olmadığını," yazıyor ve diyordu ki: "Elime felsefenin kalemini aldığımdan günden, otuz senedenberi, müsavatın bir hile ve ekseriyet davasının en iğrenç bir yalan olduğunu ortaya koydum." *Herbert Spencer* ihtirasların kaynadığı ekseriyet oyunlarında çok defa deliliğin akla galip geldiğini iddia edi-

yordu. *Carlyle* demokrasinin kendi kendini tahrip ettiğine ve neticenin sifıra sifır eldevar bir olduğuna kanıdı. *Montalembert* demokrasinin ağır ağır, fakat mutiaka öldüren bir zehir olduğunu anlattı. *Balzac* da bu fikirdeydi ve Fransanın bu hakikati günün birinde pahalıya satın alarak öğreneceğini yazıyordu. *Gustave Flaubert*'in gözünde demokrasi insan zekâsı için en büyük ayıbdı. *Thiers* bir memleket için sayıdan daha büyük tehlike görmiyordu. *Maurice Barrès*, demokrasinin, küçük yaşındanberi şımarılan arsız bir çocuk olduğunu, yirmi yaşına gelince sefaletten ve "zevkü safa,, dan başka hiç bir kıymet tanımadığını söylemişti. *Ernest Renan* demokrasi kuruntusunun tahammül edilméz bir ahlâk sefaletile neticeleneceğini anlatmağa uğraşıyordu. Meşhur Alman iktisatçısı *Zombart* "Alman sosyalizmi,, adlı son eserinde liberal ekonominin yalnız maddi değil, manevî ve ahlâkî bütün felâketli neticelerini de sayar. *Charles Maurras*'ın "Siyasi fikirlerim,, adı altında çıkan son kitâbelerından birindeki makalelerinin hepsi demokrasinin üstüne ağır bombalar yağdırırıştır.

İşte Fransa, yüz senedenberi en büyük filozoflarının, muharrirlerinin, romancılarının kurşunlarla delik deşik edilmiş prensiplerin müdafaası için harbe girdi. Daha doğrusu halk niçin harbe girdiğini bile iyice anlayamamıştı. Müthiş bir iman krizi ortasında patlıyan bu harpte niçin ölecekti? Allâh için mi? Millet için mi? Sınıf için mi? Danzig için mi? Hürriyet ve müsavat için mi? Bilmiyordu. Fransada bütün bu idealler, yüz senedenberi münakaşa ve rezil edilmişti. Allaha inananlar sınıfa, sınıfa inananlar millete, millete inananlar hürriyete ve hürriyete inananlar milli birliğe, devlete inanmıyorlardı. Köylünün bu idolojilerden haberi, gençliğin de bunlardan hiç biri üstünde fikir ittifakı yoktu. Harbden birkaç gün evvel bir Paris gazetesinin yaptığı ankette köylüler "Danzig için habetmeyiz,, demişlerdi. "Pis burjuvalar için harbetmeyiz,, , "Yahudiler için harbetmeyiz!,, , "Papa cenab-

dür
mete
Hege
ifade
deyi
göre
riyeti
Pozit
Augu
savat
olma
gayri
mak
müsa
farkı
kümre

fikrid
mişti
şuluy
vetli
milyo
Mont
ileri
Blanc
hon.
nün
kendi
iktida
Comt
yerde
yazıy
günde
davas
Herbe
rında

ları için harbetmeyiz!, ilâh... diyenler de vardı. Harbin gayeleri için parlamentoda yapılan münakaşalar halkın içindeki iman krizinin meclisteki tecellilerinden başka birşey değildi.

Fransız demokrasisi, dışarıdaki totaliter düşmanlarının taarruzlarından çok evvel, içerideki düşmanlarının hücumile çökmeğe başlamıştı. Dört sene içinde, bazan bir kaç gün hükûmetsiz kalacak kadar, bir düziye geçirdiği kabine buhranları, bu sayfada yüzlerce yazımla teşhisini koymağa çalıştığım bünye fesadının açık işaretleriydi. Harp kabinesinin içinde bile, ilân edilen demokratik harb gayelerine hiç inanmayan sosyalist nazırlar vardı.

Fransayı bu felâkete sokan, tanksızlıktan evvel imansızlıktır. Fransızlar millî imanlarını kaybetmemiş olsalardı tank yapmalarına ne mâni vardı? Fakat marksizm güllaçları içinde yuttukları sulhçuluk afyonu, Fransızlara millî şuurlarını kaybettirmişti.